

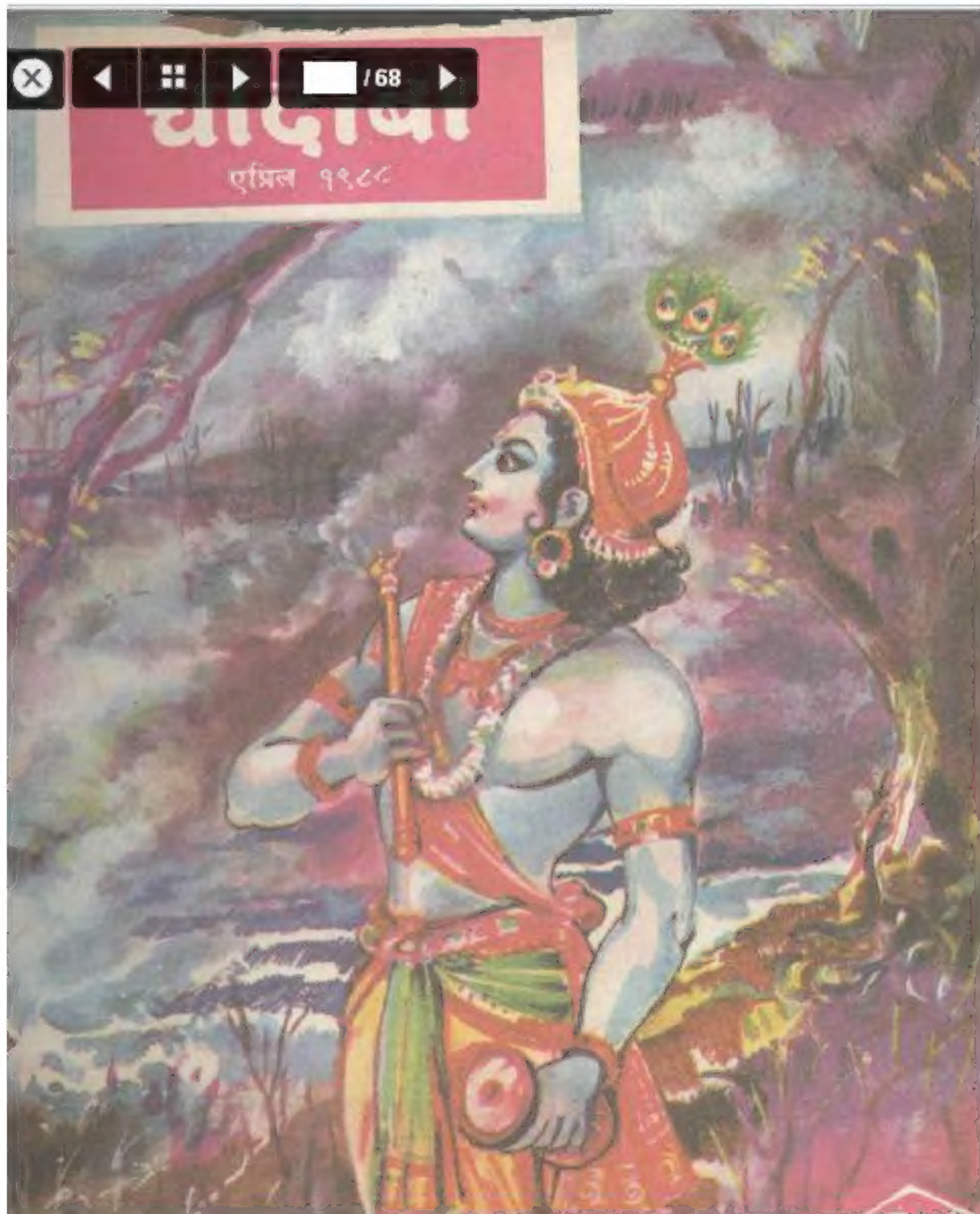

/ 68

राधाजी

एप्रिल १९८८

अनुक्रमणिका

संपादकीय	...	७	शकुंतला-१	...	३५
नांदोबातील नदलाई	...	९	तीन चूच	...	३२
हसक व शिबक	...	१०	कुण्ठावतार	...	४३
स्वभावाचा व्यापार	...	११	कोल्हाचा उपकार	...	५१
एहिमीची चोरी	...	१६	राज-सम्मान	...	५६
मोठ्याची वरी	...	१८	''हा शब्दाचा मार	...	६०
राक्षसराजाची छुटा	...	२७	नैसर्गिक आश्चर्ये	...	६३
अमीनदारचे काव्य	...	३३	फोटो जोडताचे चढावोट	...	६५

★
एक प्रत : २-५०
वार्षिक वर्गणो : ३०-००

अपरा

हा गच्छन् मूलांना पंगु बनवील !

उत्तरांचा सारांश म्हणजे आपणाला खिन्न-आरामच मिळवायचा हाच ध्येय ठरवायचे. आपणाला कि दुःखातून काही निवृत्त्य मिळेल अशी मनातून कोणता कि प्रार्थना होऊ शकते त्या मनातून अर्ध-अज्ञानातूनही सुखसाधन कोणताही नसताना कि प्रार्थना होऊ शकते. हाच ध्येय ठरवायचा.

[illegible]

ကံ့ခိုင်မှုပညာစာအုပ်

१७३० मे संवत् २४८५

[illegible]

वर्गिकरण हेतु वनी प्रगतिशील अग्रगण्य १५ (विभिन्न प्रत्येक)
 जलने वनी प्रगतिशील अग्रगण्य १५, १६, १७, १८, १९, २०, २१, २२, २३, २४, २५, २६, २७, २८, २९, ३०, ३१, ३२, ३३, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ३९, ४०, ४१, ४२, ४३, ४४, ४५, ४६, ४७, ४८, ४९, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९, ६०, ६१, ६२, ६३, ६४, ६५, ६६, ६७, ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७३, ७४, ७५, ७६, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६, ८७, ८८, ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १००, १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १०६, १०७, १०८, १०९, ११०, १११, ११२, ११३, ११४, ११५, ११६, ११७, ११८, ११९, १२०, १२१, १२२, १२३, १२४, १२५, १२६, १२७, १२८, १२९, १३०, १३१, १३२, १३३, १३४, १३५, १३६, १३७, १३८, १३९, १४०, १४१, १४२, १४३, १४४, १४५, १४६, १४७, १४८, १४९, १५०, १५१, १५२, १५३, १५४, १५५, १५६, १५७, १५८, १५९, १६०, १६१, १६२, १६३, १६४, १६५, १६६, १६७, १६८, १६९, १७०, १७१, १७२, १७३, १७४, १७५, १७६, १७७, १७८, १७९, १८०, १८१, १८२, १८३, १८४, १८५, १८६, १८७, १८८, १८९, १९०, १९१, १९२, १९३, १९४, १९५, १९६, १९७, १९८, १९९, २००, २०१, २०२, २०३, २०४, २०५, २०६, २०७, २०८, २०९, २१०, २११, २१२, २१३, २१४, २१५, २१६, २१७, २१८, २१९, २२०, २२१, २२२, २२३, २२४, २२५, २२६, २२७, २२८, २२९, २३०, २३१, २३२, २३३, २३४, २३५, २३६, २३७, २३८, २३९, २४०, २४१, २४२, २४३, २४४, २४५, २४६, २४७, २४८, २४९, २५०, २५१, २५२, २५३, २५४, २५५, २५६, २५७, २५८, २५९, २६०, २६१, २६२, २६३, २६४, २६५, २६६, २६७, २६८, २६९, २७०, २७१, २७२, २७३, २७४, २७५, २७६, २७७, २७८, २७९, २८०, २८१, २८२, २८३, २८४, २८५, २८६, २८७, २८८, २८९, २९०, २९१, २९२, २९३, २९४, २९५, २९६, २९७, २९८, २९९, ३००, ३०१, ३०२, ३०३, ३०४, ३०५, ३०६, ३०७, ३०८, ३०९, ३१०, ३११, ३१२, ३१३, ३१४, ३१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३१९, ३२०, ३२१, ३२२, ३२३, ३२४, ३२५, ३२६, ३२७, ३२८, ३२९, ३३०, ३३१, ३३२, ३३३, ३३४, ३३५, ३३६, ३३७, ३३८, ३३९, ३४०, ३४१, ३४२, ३४३, ३४४, ३४५, ३४६, ३४७, ३४८, ३४९, ३५०, ३५१, ३५२, ३५३, ३५४, ३५५, ३५६, ३५७, ३५८, ३५९, ३६०, ३६१, ३६२, ३६३, ३६४, ३६५, ३६६, ३६७, ३६८, ३६९, ३७०, ३७१, ३७२, ३७३, ३७४, ३७५, ३७६, ३७७, ३७८, ३७९, ३८०, ३८१, ३८२, ३८३, ३८४, ३८५, ३८६, ३८७, ३८८, ३८९, ३९०, ३९१, ३९२, ३९३, ३९४, ३९५, ३९६, ३९७, ३९८, ३९९, ४००, ४०१, ४०२, ४०३, ४०४, ४०५, ४०६, ४०७, ४०८, ४०९, ४१०, ४११, ४१२, ४१३, ४१४, ४१५, ४१६, ४१७, ४१८, ४१९, ४२०, ४२१, ४२२, ४२३, ४२४, ४२५, ४२६, ४२७, ४२८, ४२९, ४३०, ४३१, ४३२, ४३३, ४३४, ४३५, ४३६, ४३७, ४३८, ४३९, ४४०, ४४१, ४४२, ४४३, ४४४, ४४५, ४४६, ४४७, ४४८, ४४९, ४५०, ४५१, ४५२, ४५३, ४५४, ४५५, ४५६, ४५७, ४५८, ४५९, ४६०, ४६१, ४६२, ४६३, ४६४, ४६५, ४६६, ४६७, ४६८, ४६९, ४७०, ४७१, ४७२, ४७३, ४७४, ४७५, ४७६, ४७७, ४७८, ४७९, ४८०, ४८१, ४८२, ४८३, ४८४, ४८५, ४८६, ४८७, ४८८, ४८९, ४९०, ४९१, ४९२, ४९३, ४९४, ४९५, ४९६, ४९७, ४९८, ४९९, ५००, ५०१, ५०२, ५०३, ५०४, ५०५, ५०६, ५०७, ५०८, ५०९, ५१०, ५११, ५१२, ५१३, ५१४, ५१५, ५१६, ५१७, ५१८, ५१९, ५२०, ५२१, ५२२, ५२३, ५२४, ५२५, ५२६, ५२७, ५२८, ५२९, ५३०, ५३१, ५३२, ५३३, ५३४, ५३५, ५३६, ५३७, ५३८, ५३९, ५४०, ५

पोलिथो प्लस

મુખ્યમંત્રીશ્રી સચિનો ગોસ્વામી

अनामिका दत्तात्री शैल निवसत कमलश्यामी

हे तुम्हो! कछ सकता

हा भाग कापून खालील पन्थावर
पठवा

चंअरमन

पासिबो प्लग कम्पेन इष्ट

८२८, गोल्ड मिन्स

ਸਤ੍ਰ ਨਿਰਮਾਣ - ੧੧੦ ੦੦੨

[illegible]

"आ. पर्वण अधिक काही कारणांची शक्तीतूनूनच आहे, तांपर्यंत

આધિકાર વર્ગણી : ૨૭૭૦

Fullscreen
137
8 / 68

चांदोबा

अंतराळातील नवा विक्रम

६२ वर्षांच्या रोमनेको या रशियन अंतराळवासाने प्रवाज अवळ २१७ दिवस अंतराळात राहून नवीन विक्रम प्रस्थापित केला आहे. या फायदा त्याने अंतराळात काही नवीन बांध लावले आहेत.

भूतभात डबलेली टापरका

पुण्यात असे बरेच भाऊले की श्रीकृष्णाने भिभिनेली तारका त्याच्या निवासालावर समुद्रात बुडाली. मुक्तामय असा मोठा सापळा आहे की सोराम्हातील समुद्रात बरीच एक शहर १०० वर्षांपूर्वी समुद्रात बुडाले. त्याच नाही अवगीत समुद्रात सापडत आहेत.

शार्माना वाक्कण केले नगरी

अशी एक गोष्ट उर्वेत प्रसूत आहे की अर्थाच्या आकषणामुळे लक्ष्मी शार्मान भारतात असणारे हुड्या हे वाहुर नष्ट झाले. परंतु अनेक आधारभूत लाहाने सुप्रसिद्ध इतिहासत बं भयवान सिद्धवाती ही गोष्ट खरी नसल्याचे सिद्ध केले आहे. अत्यंत बुद्ध्यापूर्वक त्यांनी असे सांगितले आहे की अर्थ-संस्कृति व हुड्या-संस्कृति या दोन्ही समकालीन आहेत.

अत्यंत छोटे कुराण

२.० x २.५ मी. आकाराची कुराणाची हस्तलिखित पत्र महम्मद कयान हुसेन याच्या शरियारातील शोक काही निर्यापूनीयतेन साहनाका स्वकपाल गळपात भारल करीत असत. ही प्रव 'अगलीज सर्वात छोटी कुराणाची प्रव' मानली जाते. बोन मिलियन कोर दानके मध्य असलेली ही पत्र सध्या दुबई पक्षे गुरासित येवलेली आहे.

हंसक व डिम्बक

ज्ञान देशचा राजा असून त्याचा बरोच वर्षेसईत सवयाळ जाले नाही. तेव्हा त्याच्या पराजयाच्या कुलमुदने एक दिवस म्हणजे—“राजा, अत्यंत राधाळा आपले प्रजा ही आपल्या सत्तासारखीच असते. मला असं वाटत की एकादा योग्य आत्म्याची निवड करून त्यालाच आपला मुलगा मानून राज्याचा वारस बनवावे, हे उचित होईल.”

परंतु राजाचा ही सूचना मान्यतेना. त्याने शंकराकडून संपन्न प्राणीला वर मिळवला. षोडशाच दिवसांनी राजाला हंसक व डिम्बक या नावाने दोन पुत्र जाले. ते दोघे मोठे झाल्यावर मुल्ये राजास सत्ता दिला—“राजेगारिच, जाता हा राजकुमारांना सोडून जाणवलेने निरनिराळ्या विद्या शिकवून त्यांना चारित्रवान बनवावे, त्याच्य आगुने त्यांचे पालनपोषण करावे.” परंतु फार दिवस वाट पाहिल्यानंतर झालेली मुले म्हणून राजाने या नावांनत चुल्लूच केले. त्याने मुलांना जरा अधिकच ताडाकोडने वाढवसे. परंतु यानुळे हंसक व डिम्बक दोघेही फार उडट बनले, ते कोणासाठी भुमतेनासे जाले. त्यांनी जालंघाणी मैत्री केली. तंठर त्यांनी तपस्या करून लहानेबाकडून असा वर मिळवला की, 'त्यांना मुळांत कोणीही पछाडि करू शकणार नाही.”

ओढल्या त्यांच्या अत्याचारांबद्दल ऐकून होवाच ! त्यांचा संहार करणायची एक निराळीच योजना कुणवने आळवी. त्याने मुल क्वाभे, कोणासाठी पत्ता न लागू देता हंसकला नंद करून रावून ठेवले व अली अक्वा पसरवून विनी की—हंसक सकल देशा । हंसकाला विषाण सवृक्ष व होऊन डिम्बकाने यमुना नदीत उडी मारून वीज दिला ! डिम्बकाच्या मृत्युमुळे दुःखी झालेल्या हंसकानेही अस्महृष्या केली !

या घटेनंतर काही दिवसांनी कुलमुले राजाला हेटून समवावसे—“राजा, केशळ सत्ताप्राप्तीमुळेच बुरा होऊन चालणार नाही. त्यांना चांगले शिक्षण देऊन त्यांच्यावर योग्य संस्कार वसवण्याची जबाबदारीही त्यांच्या मातापितृनांन विचकन बाजणार नाही.

आपण योग्य सावधगिरी न नेतल्याबद्दल प्रत्युपत्ता जाता पळाराव जाला !

स्वर्गाचा व्यापार

अवन्तिपुर राज्यातल्या एका गावात एक तरुण रहात असे. अगवीच सुमार वृद्ध असल्यामुळे तो काही विद्याभ्यास करू शकला नाही. त्याला काहीच येत नव्हते म्हणून सर्वेक्षण त्याला 'अयोम्य' या नावाने हाक मारीत असत.

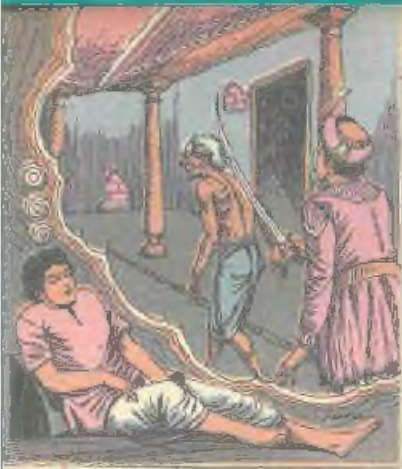
त्या गावात एक शिवमंदिर होते. या मंदिरात दूर-दूरच्या ठिकाणाहून साधू-बैरागी पूजावर्चा करण्यासाठी येत असत. आपण काही अद्भुत शक्ति मिळवल्या असे अयोम्यला शालपणापासूनच वाटे. म्हणून त्या आलेवे ही या साधू-बैराग्यांची मनापासून सेवा-चाकरी करी.

एकदा हिमालयीन प्रांतात राहणारा एक हटयोगी तीर्थारिण करीत करीत अयोम्यच्या गावी येऊन पोचला. हा हटयोगी म्हातारा व आचारी होता. अयोम्य त्याची सेवा करू लागला. त्याची सेवावृत्ति पाहून

हटयोगी बाबांची त्यांच्यावर फार यर्झी बसली.

बसोच कांही दिवस नैल्यवर आपला सरपकाल जवळ आल्याचे बाबांनी ओळखले. अयोम्यला बोलावून ते म्हणाले—“बेटा, कोणता हेतु मनात बाळगून आहेस ते मी ओळखले आहे. ऐक बेटा, आजपासून तुला एक पैवी शक्ति प्राप्त झाली आहे—तू जे स्वप्न पाहशील ते सरे होईल. परंतु या शक्तीमुळे तुझे हित किंवा अहित होणे हे तुझ्या नशिबावर अवलंबून आहे.”

षोडशाच दिवसात हटयोगी पैकुठवासी झाला. अयोम्यने त्याच्या अंतर्दृष्टि-क्रिया न्यचस्थित पार पाडल्या. व नंतर तो बागल्या नशिवाची परीक्षा पाहण्यासाठी तेथची राजधानी अवन्तिपुर या नगराकडे बालू लागला. तेथे पोचल्यावर नगरसीमे-वरील एका घमंभाळेत त्याने मुकाम केला.

धर्मशास्त्रेन इतरही पुष्कळ प्रथांही गळ
देऊन होते—हे सर्व तिथीला राखा शिवबापां
याची तीव्र प्रेरण स्तुति करत होते.
हे संवाद ऐकून अयोग्याच्या मनात
विचार आला—या राजाचा आश्रय जर
आपल्याला मिळाला तर आपल्या कामुष्याचे
कल्याण होईल. सर्व आयुष्य आरामात
जाईल आपले! असे विचार करीत करीतच
त्याला झोप लागली. झोपेत त्याला एक
स्वप्न पडले...सध्याशीच्या वेळी राजा
शिवबापां हातात खड्ग घेऊन एकदाच
रस्त्यावरून जात होता. इतक्यात एका
बुद्ध माणसाचे त्याला आपल्या जखम
बोलावले.

राजा त्या वृक्षानागोमाग चालू लागला.
शेंवटी ते एका मोडकळीस आलेल्या घरात
पोचले. राजा इकडे तिकडे नजर फिरवीत
आहे, तोंच तो बुद्ध एकदम अवस्थ झाला.
आणि तिथे एकाएकी चक्री वादळ आली.
त्यात सापडून राजा त्याच्या साडा इतका
उंच उडाला व दूर फेकला गेला. केवळ
नभीवरच म्हणून तो एका तलावात पडला व
त्यामुळे त्याचे प्राण वाचले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच उठून अयोग्य
शिवबापां महाराजांच्या दरबारात गेला.
आपला परिचय देऊन त्याने आपल्याला
पडलेल्या स्वप्नाचा वृत्तांत राजाला
सांगितला.

राजाने अयोग्याचे बोलणे लक्षपूर्वक ऐकले
व तो म्हणून म्हणाला—“अहो आपला,
आपले पीठ भरण्यासाठी उगीच अवस्था
भाकरकषा कषाला शोणतोस?” असे
म्हणून दहा नाणी देवून राजाने त्याला
रवाना केले.

निराश होऊन अयोग्य धर्मशास्त्राकडे
परत फिरला. दुसऱ्या दिवशी त्याला
राजाकडून बोलवणं आले. प्रेमाने त्याच्या
खांब्यावर बोटत राजा म्हणाला—“अरे,
काल तू जे बोललास ते खरेच झाले! आता
तू मागून घे, माझ्या दरबारात कशा
प्रकारचे काम करायला आणवेल तुला?”

आपल्याला घोडेस्वारीची फार आवड
आहे असे अयोग्याने सांगितले. मग कषाचा
अवकाश! राजाने त्याची ‘खोबऱ्याच्या
पागेचा अधिकारी’ म्हणून नेमणूक केली.
असेच थोडे दिवस रोज्यांनंतर पुन्हा
एकादा अयोग्य राजाकडे गेला व सांगू
लागला—“महाराज, काल रात्री मला एक
फार वाईट स्वप्न पडले.”

अयोग्य आपले स्वप्न सांगू लागला—
“महाराज, बापण राजसभेत बसलेले
अमत्यांना एक तपस्वी आपल्याला भेटायला
आला. त्याने आपल्याला म्हटले—‘राजा,
मी कोण हे तू आता बोलसु शकणार
नाहीस. एका काळी तू माझा त्रिय निष्प
होतास. तुला त्यावेळी भीमबिलासाकडे
आपली राजमुद्रिकाही जडवलीत, आणि

असलेला कळवाहून मीच तुला वहा वहाच्या
मुदतीने हे सर्व वैभव बहाल केले. आता
आजपाहून माझ्या त्या असुबहाची मुदत
संपत आहे. तेव्हा आता वा क्षणी वा सर्व
मुत्तोरगोमांचा व राज्याचा त्यास कळून
तू माझ्याबरोबर चल—असे म्हणून त्या
तपस्वीने बापणावर मंत्रपत्रे पाणी शिंपवले
व आपणाला आपल्या पूर्वजीवनाचा एक
संक्षिप्त चित्रपट दाखवला.”

अयोग्य पुढे बोलू लागला—“महाराज,
त्याच क्षणी बापण मासल्या बाजूला
पाहिलेत आणि तेथे सला उभा असलेले
वाहून बापण आपला मुकुट काढून
माझ्या डोक्यावर ठेवलात व माझ्या बोटात
आपली राजमुद्रिकाही जडवलीत, आणि

“महाराज, या शुभवेळी एक वाईट खबर घेऊन आल्याबद्दल मला क्षमा करावी. आपला जुवा धातू राजा अनन्तसेन याने पुन्हा आपल्यावर आक्रमण केले आहे. आपली सर्व सैन्या तयार व्हीऊन आपल्या मंत्र्यांच्या प्रतीक्षेत खंबी आहे.”

ही बातमी ऐकून अयोध्या एकदम परावृत्त झाली. त्याने संभ्रमात बोलून म्हटले— “मंत्री महाशय, अनन्तसेन पुन्हा आपणावर आक्रमण करू शकतो आहे. यशा अर्थाने असा की वावेळी तो खूप तयारीने येत असला पाहिजे. त्याच्याजवळ विद्याल सैन्य असले पाहिजे. लवच जावण मात्र त्या तयारीत नाही आहेत. वेळी राजा अनन्तसेन तहाला तयार आहे का पहा. शिवेली तेच योग्य होईल असे मला वाटते.” असे म्हणून अयोध्या राजसभेतून उठून गेला.

नांगला मऊ विछाना असूनही त्या राजी अयोग्यला सोप येईना. त्याला स्वप्न पडले—‘त्याने पाहिले की तो राजवाडा सोडून दूर पळून जात होता. त्याच्या पाठलाग करून त्याला कोणतेही पकडले’ आणि त्याचे स्वप्न संपले.

अयोध्या पावकनच ओरटून एकदम जागा झाला व स्वप्नात पाहिल्याप्रमाणे राजवाडा सोडून तो पळू लागला. ते पाहून त्याच्या शयनकक्षाच्या दाराशी पहाटे

आपण म्हणालात—आजपासून बाकी ही जबाबदारी मी तुझ्यावर सोपवत आहे. राज्य व प्रजा तुझ्या हाती देत आहे.”

अयोध्याच्या स्वप्नाची ही बातमी ऐकून राजा शिवशर्मा आश्चर्यानेचि झाला. पीडा पळ पडतक त्याची शुक्रून तो मग उगा राहिला व नंतर अंतःपुरात निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी अयोध्याच्या स्वप्नाप्रमाणे सर्व घटना घडून आल्या. राजदरबारात आलेल्या सपत्ण्याबरोबर निषादराज राजा तयार झाला व त्याने आपला राजमुकुट अयोध्याला अर्पण केला.

त्याच वेळी एक हुत दरबारात येऊन पोचला आणि अयोध्याला संबोधून म्हणाला—

क्याच्या वेपार उभ्या असलेल्या राजा शिवशर्माला त्याला पकडले.

शिवायाच्या वेपाराला राजाला बोलवून अयोध्या मीतीने आपादयस्तक राहाऊन गेला. शिवशर्मा अयोध्याच्या पाठीवर पोपटत खमवाळू लागला—“मला वाटतं होत की तू स्वप्नावरून भविष्य सांगणारा ज्योतिषशास्त्री आहेस. परंतु ज्या शक्तीने तुला कवचा घेतला आहे, त्या शक्तीने ते स्वप्न खरे करायचं साध्यही आहे. तू प्रथम जे स्वप्न पाहिलं ते माझ्या हिताच्या इच्छेने प्रेरित होऊन पाहिलं होतं. म्हणूनच माझे प्राण दाखवणारं स्वप्न तुला दिसतं! माझ्या दानशूरीवरून तू धरून काही ऐकलं होतंस. खरं आहे तं माझं म्हणणं?”

राजा शिवशर्मा हसून पुढे बोलू लागला— “त्यानंतर माझ्या वाक्याला तू आलास आणि तुझा स्वार्थ वाडला! तरीही माझा प्राण घेण्याचा विचार तुझ्या मनात आला नाहीच. राजपदाचा बोड तुझ्या मनात उत्पन्न झाला आणि तू दुसरे स्वप्न पाहिलंस

माझां तुझा मनस मीतीने खरं केले आहे. म्हणून तू हे शिवारं स्वप्न पाहिलंस. खरं पाहतां या सर्व तुझ्या मनातल्या स्वप्नांच्या कल्पना आहेत. ही स्वप्न तुला मिळालेल्या किडीमुळे खरी झालीच पाहिजेत. तुझं खरं स्वप्न कळावं म्हणून तुझं दुसरे स्वप्न खरंच घडायं यासाठी मी काही साधनांवरून, मी राजसैन्यास घेऊन त्या बुरुजबरोबर निघून जाणं अन् शत्रूच्या राज्याचं आक्रमण वगैरे सर्व माझीच कल्पना!”

अयोध्याचे डोळे भरून आले. त्याने राजाच्या पांयावर लोंढागण घातले. राजाने त्याला उठवले व म्हटले—“तुझ्यासारख्या नंचल मनसच्या माणसाला माझ्या दरबारात ठेवणं हितकर नाही. इकडे पहा, त्या भासनावर असलेल्या बटव्यात एक हजार सुवर्णमुद्रा आहेत, त्या घे आणि आपल्या केल्याकीचा काही उद्योगधंदा कर.”

अयोध्याने नम्रतरक होऊन राजाला प्रणाम केला आणि सुवर्णमुद्रांचा बटवा घेऊन त्याच क्षणी तेथून निघून गेला.

पहिली चोरी

गोपाल व चन्द्रभानु नावाचे दोन मित्र होते.

बापल्या गावात त्यांना उपजीविकेचे काहीही साधन न मिळल्यामुळे त्यांनी ठरवले की बाहेरातच कुठे तरी चोरी करून ते जतन करून आपल्या गावी पळवून यायचे.

दिवसभर ते बाहेरातल्या गल्लीच्या घुंढाळेत राहिले. संध्याकाळच्या वेळी कुलूप लावून ठेवलेले एक घर त्यांनी पसंत केले. सकाळी किल्लो चालवून कुलूप उघडायची कला गोपालला थोडीबहुत अवगत होती. असा त्या दोघांमो एक योजना बनवली-गोपालने प्रथम कुलूप उघडावचे, चन्द्रभानुने भात प्रवेश करून चोरीचा माल घेऊन मागील दाराने बाहेर पडावचे. गोपालने त्या वेळात बाहेर पहरा करायचा.

ठरल्याप्रमाणे गोपालने कुलूप उघडल्यावर चन्द्रभानु घरात घुसला. इकडे तिकडे शोपूनही एकाही मूल्यवान वस्तु त्याला

सापडला. स्वयंपाकघरात तांद्यापिठळेची भांडीच फक्त होती. दुसऱ्या एका खोल्यात एक तिजोरी होती. चन्द्रभानुला वाटले की पेसे, दागिने वगैरे या तिजोरीतच असले पाहिजे. तग तो आपल्या दाराने बाहेर पडला आणि ही बातमी त्याने गोपालला सांगितली. दोघांनी मिळून त्या घरमालकाची माहिती काढली. ते घर नीलकंठ नावाच्या जवळच्या होते. त्याची बाबका मुळे जवळच्या गावी गेली होती.

गोपाल चन्द्रभानुला म्हणाला-“दोस्त, तू पुन्हा घरात घुसून घराच्या गच्चीवर लपून बस. नीलकंठ घरात येऊन झोपला की तू त्याच्या किल्ल्या घेऊन तिजोरीतली भनडोळत घेऊन मागील दाराने बाहेर पड.”

“आणि नीलकंठ जाग्य झाला तर?” चन्द्रभानुने चांका प्रदर्शित केली.

“त्यासाठी माझ्याजवळ एक झोपण आहे.” जसे म्हणत गोपालने चन्द्रभानुच्या हातात एक वाटली विली.

गोपालने पुन्हा कुलूप काढल्यावर चन्द्रभानु भात घुसला व गच्चीवर जाऊन लपून बसला. गोपालने पुन्हा कुलूप लावले.

थोडीक रात झाल्यावर नीलकंठ घरी परत आला. स्नान-भोजन केव्हावर थोडा वेळ त्याने हिशोब वगैरे पाहिला. इकडे गच्चीवर जवळच्या चन्द्रभानुने जोले पेंग लावले. थोड्या वेळाने नीलकंठ हिशोबाच्या बऱ्या बंध काढून झोपण्यासाठी विछांना झाडू लागला. इतक्यात कोणीतरी त्याचा दरवाजा खटखटवला.

नीलकंठने विचारले-“कोण आहे?”

“हजूर, मी रामापुरतून आलो आहे. आपल्या सासऱ्यांनी मला पाठवले आहे. आपल्या मूकाला साप चाबला आहे.” दरवाजा ठोठावण्याने उत्तर दिले.

त्याचा संवाद ऐकून गच्चीवर बसलेल्या चन्द्रभानुची झोप उडाली व तो सावधपणे चाहूळ घेऊन लागला. इकडे नीलकंठने काबळन दरवाजा उघडताच बाहेरील जाणूस एकदम भात घुसला व त्याने आपल्यामागील दरवाजा खटकन बंद केला. हातात सुरा घेऊन त्याने नीलकंठला धमकी दिली-“ओरडलास तर प्राणच घेईल.”

“तू...तू...क...कोण आहेत?” नीलकंठची बोंबडी वळली.

“माहीत नाही? मी जन्मा कातू! मुकाटभाज तिजोरी उघडून सापळा माथ काढून दे. ताहीवर...” चोर म्हणाला.

नीलकंठ चाबी घासला ख्यार नव्हता. इतक्यात चोराने त्याचे मानगूट धरले आणि त्याने सुरा उगारला! कुठ्याच क्षणी, हा प्रकार पाहून चाली आलेल्या चन्द्रभानुने, शेष घेऊन चोराच्या हातावर जोरदार प्रहार केला.

काय घडलं हे क्षणभर चोराला समजलेच नाही! पण झटकन सावध होऊन तो चन्द्रभानुवर प्रतिहत्ता करणार तोच नील-

कंठ व चन्द्रभानूने मिळून त्याला घट्ट धरले व दोरीने बांधून टाकले.

थानंतर नौलकंठ घरातून बाहेर पडला व थोड्याच वेळात दोन राक्षसेवकींना भेटून आला. व त्याने चोराळा त्याच्या ताब्यात दिले.

माता आतापर आलेला चन्द्रभानू आपल्या कृत्याबद्दल आश्चर्यचकित होऊन इकडे तिकडे पहात असताना नौलकंठने त्याला विचारले—“तू कोण, काहीत बाबा? माझ्या घराच्या गच्चीत तू कसा आलास?”

चन्द्रभानू कापत कापत म्हणाला—“सहाय्य, मला क्षमा करा.” आणि त्याने जहलाल आख्यापासून त्याच्या घरात घुमण्यापयंतची सर्व हकीकत सांगून टाकली आणि म्हटले—“जाण्याचा योगजे प्रमाणे आम्ही काही करण्यापूर्वीच हा चोर आपल्या घरात घुसला.”

नौलकंठ थोडा वेळ गप्प राहिला अन् त्याने पुन्हा विचारले—“हो तुम्ही पहिलीच चोरी ना?”

“होय.” चन्द्रभानू उत्तरला.

“तू जर पक्का, जुना चोर असतास तर माझे रक्षण केले नसतेच. चोराने मला मारून टाकल्यावर त्याला घसकी देऊन तू त्याच्याकडून घनाचा अर्धा वाडा मिळवला असतास.” नौलकंठ म्हणाला.

“हसूर, कदाचित असंय झालं असतं की काय मला माहीत नाही. माझाही असा विचार होता की आपण मला प्रतिकार केलात तर आपल्याला मारून टाकायचे! पण तो चोर आपल्याला मारू पहात असताना मला रद्दवेना!” चन्द्रभानूने आपल्या विपरीत वागणुकीबद्दल आश्चर्य प्रकट केले.

नौलकंठ हसून म्हणाला—“पात वाचवयं वाटण्यासारखे काहीच नाही. अपदी भयानक दुष्ट माणसाच्या हृदयातही कुठे ना कुठे मानवतेचा थोडा अंश तपलेला असतोच.

थानंतर नौलकंठने गोंगाल व चन्द्रभानू या दोघांनाही आपल्या पैडीवर नोकरी दिली. ते दोघेही मोठ्या विस्वसूपाणे नोकरी करत त्या महाराजच त्याचिक झाले.

[४]

[प्राचीन अवधोपनिषदे स्थापनेच्या स्त्रीच्या पुतळ्याच्या रक्षणाची सुयोग्य व्यवस्था करून विनोद घडवता पार करून जानभूमीक पोचला. तेथील पुत्राच्या नावाचीतून सुदून पडणाऱ्या विनोदचा सैनिकांनी पाठबळ केला. बोढे पुढे गेल्यावर ते सर्व एका छोट्या टेकडीकडे पहात राहिले. जिवांमने ही भाषणी दृष्टी तिकडे बघवली. पुढे वाता.....]

त्या टेकडीवर राजपुत्रासारखे मोजक्याच प्राणी पुवराजांचा सावळा वात आहे हे कपडे वातलेला एक पाच-सहा पाहूनसुद्धा तुम्ही नुसते क्षुभासारखे उभे वयाचा सुंदरसा मुलगा अगदी निश्चल राहून लमाशा पहात आहात?”

उभा होता. एक भयंकर व कुर अस सैनिकही आश्चर्याने विनोदकडे वेड्या-प्राणी त्याच्या विषाणे पुढे सरकत होता! सारखे पहातच राहिले!

अरे! इतकर युवराज, प्राणी त्यालाच इतक्यात तेथे एक रथ येऊन पोचला. खालला जात आहे!.....सैनिकांनी हेरले दोन लठ्ठ, बलिष्ठ व्यक्ति तो रथ वायू-विनोदने एकदम आपल्या कमरेची देगाने ओडत होत्या, हे पाहून विनोदला कटपार काढली व तो म्हणाला—“तो मोठे आश्चर्य वाटले!

"महाराजांचा म्हाजल बरो" असे म्हणत रथात आकडे सोलंका महाराजांचा सर्व सैनिकांनी झुजला केला.

परंतु तिकडे लक्षाही न देता स्फुटतच कृष्णाकडे असहाय्यतेने पहात महाराज म्हणाले— "बाळा, तू मला सोडून चाललास!"

विनोदला आता रडावेना त्याने राजाचा विनवले— "महाराज, या प्राण्याचा संहार करून युवराजाचे रक्षण करण्याची आम्ही आपल्या सैनिकांना द्या ना!"

राजाचे होवर परांघा विनयाने विनोदकडे पाहिले व पुन्हा मोठ्या दुःखाने तो आपल्या पुत्राकडे पाहू लागला.

या अवधीत ही विकाल प्राची शरपटत युवराजाच्या अगदी जवळ पोचला व त्याला मितण्यासाठी त्या प्राण्याने आपली अग्नि-म्वालंधारकी जीभ बाहेर काढली. ही जीभ युवराजाला वेढणार, इतक्यात विनोदने आपली तलवार बाहेर खेचली व विनोदच्या वपळाईने वार करून त्या प्राण्याचे शीर कापून घेऊन घेऊन गेले. त्याचवेळी तो शीर गडगडत राजाच्या श्याच्या माथून नाऊन थांबले. शीवरी त्याच्या नाकपुडीतून जी ज्वाळा बाहेर आली विनोदमळे, मुक्त्यास तिचे पोचलेल्या कुवक्याची दाढी पोडीची जळाली.

"बरे, तू काय केलस हे?" कुवड्याने रागानेच विनोदला विचारले.

"युवराजाला गिळू पहाणाऱ्या भयानक प्राण्याचा मारून टाकले! कामाने वक्षिण म्हणून राजकुमारीची माझा विवाह करून देऊन मला अर्थे राज्य वांछन म्हणून दिले तरी ते कमीच होईल! पण तरीही माझी काहीच अपेक्षा नाही." विनोदने उत्तर दिले.

"हा पुण्याला पकडून कैद करा." कुवड्याने सैनिकांना आज्ञा दिली.

इतक्यात युवराज डेकडीवरून उतरून खाली आला व कुवड्याने विनोदकडे पाहू लागला सैनिकांचे एक दल विनोदला

बांदीरा

एकदम केदी म्हणून त्याला कारागाराकडे नेऊ लागले

त्या प्राण्याच्या प्रताचे दफन कुठे करावे व त्यावर स्मारक कोठे बांधावे या गोष्टी बद्दल विचारविनिमय करत तो कुबडा व राजा दोघेही विनोदच्या नाणे चालू लागले त्यांचे बोलणे विनोदला एकू यत होते

विनोदला तुम्हाला डावप्यास आणू जशी राख सक्ती तरी त्याला होप येईना! मृतून राहून शाक्या मनात येत होते त्या अमानक प्राण्याच्या मृत्युचे राजाला व कुनड्याला इतके दुःख का होत आहे त्याला मानून टाकल्यावद्दल बहिरस दुरून

गौरव करण्याऐवजी मला उलट तुम्हाला का टाकणं बसत?

साह दिदेशी बराबर अन्वये राजी तुम्हाला फाटक अवानक टपडल गेल व स्वतः राजा काणाही अग-क्षता निवा एकट्याच तुम्हाला आला 'तु माझ्या मुलाच शायरक्षण कलस म्हणत मी अतिवय कलस आज तुन प्राणदण्ड देण मला अजिबात आवडणार नाही' राजा विनोदला म्हणाला.

'महाराज, आपली माझ्यावर कृपा दृष्टी आहे, पाहिली मी कृतज्ञ आहे पण माझ्या घराबाची इच्छा काशी व का करावी?' विनोदने विचारले.

'ही ज्ञानभूमी आहे, हे तुला बहुतेक माहितच असेल? ज्ञानसंग्रहालयात' विस्तारी अतिशय गरज असून इथ त्या प्राण्यालाच विस्तारी अधिष्ठाता दंडत' असे मानले जाते त्याला जागृही एक 'अत्यंत पवित्र प्राणी महत्ता ना राज केवळ एकाच उदकतीला खाल अस त्याची इच्छापूर्ती करण हा ही इथल्या विस्तारीचा एक भाग आहे राजा झाली म्हणून कातं मी विस्तारीच करू शकत नाही ना?' राजाने विनोदची समजूत घालत म्हटल

'महाराज, ती अकल्पितेय वयकर प्राणी विस्तारीचे अधिष्ठाती दंडता कसा होऊ शकत' विनोदने विचारले

'मी तुला एक रहस्य सांगतो. जे म्हणजे ही प्राणी हा एक राक्षसी आकाराचा प्राणाय प्राणीच, परंतु विस्तारीची एक अधिदेवता आहे हे भव भर प्रजेच्या मनात असल तर ते नीटपणे विस्तारपालन करणार नाहीत त्याबरोबरच ही गोष्ट लक्षात घे की विस्तारीचे अधिष्ठाता जितका अधिक भवानक, तितक्याच जास्त मर्याने श्रमा विस्तारपालन अधिक काटकोरपणे करील' राजा म्हणाला

'महाराज आपण ज्ञान काय प्रादुर्भावा उदला उदाला माणस जाडायला सामने'

विनोद आणला एक वयस निवारला विनोदच्या पाठीवर घोषटत राजा म्हणाला मुला जे प्राणी 'माणूस' म्हणून दिसत, ते खरे तर कोवळ आहेत अन्वही त्या कोवळ्या मानवाकडी घिली आहे जसा प्रकारे जागृही मनात जाणलं तर जाणल नाही बऱं वनवू शकतो या आभारे आता तुला काळ राकेल की जागृही विस्तारीत किती तरी प्रवनि केली आहे'

'हो हो' ज्ञान कळल का महाराज' विनोदने हसून म्हटल

'काय कळल' राजाने शका यकून विचारल

'विनोदजी ज्ञानाबद्दल लाभ वाळ-

प्राण्यासारखी अधिदेवता ठीकच आहे' विनोदने उत्तर दिल

राजा थोडा वेळ गप्प राहिला, नन्व म्हणाला-'मी ज्ञानभूमीत जागृही जसा जदभुत गोष्टी साध्य करून येत आहेत ते महाराज असेल तर माझ्याबरोबर चल असे म्हणत राजा पुढे झाल'

विनोद राजाच्या मागपाण वानू लागला वाकव्यालिकांथा, गाल पायशा बहुत ते दोघे राजमहालाच्या बरच्या मजत्वावर पोचल, तेथ एका कोप-यात एक वयटा सारखा पांढरा चरचरीत बुज विपला त्याच्या मध्यावर एक लाल रंगाचा गोल डाग होता, राजाने आपल्या हातान त्या

जादीना

आपली एक सागा आत्मा या मरुपराचीच्या वेळी आपली प्रजा होणेत का नाही ?' विनोदने विचारले.

"सोप ? हा, सोप निसर्गासाठी आवश्यक असताना आपली शोधून काढला आहे तो मागले दहा वर्षे न आपला काही धकड्यात अचानक आम्ही 'महान् प्राणी पदक देऊन त्यांचा गौरव करतो' राजा म्हणाला.

"न होयचं हे स्वास्थ्याला हानिकारक आहे ना ?" विनादने विचारले.

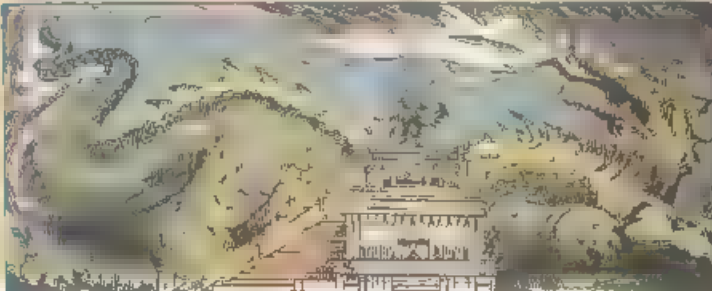
'निद्राच्या अवस्थेची यणा-या अस्वास्थ्या पासून वाचण्याचा उपायही आम्ही शोधून काढला आहे." असे म्हणत राजाने एक प्रदेश दाखवला व म्हटले-"तो मंडप पहा आम्हाच्या पुजान्याने तेथे विलाप समारत श्रावणित केला आहे.

विनोदने त्या विशेने पाहिले, एका विशाल भटपाच्या मध्यभागी भिंबीवर त्या भयंकर शाण्याचे चित्र काढलेले होते त्या मांडवात बित्तन चढले छाली भुंकतली

मागचे नमली होतो पुजारा पत्ता वेदीवर उभा राहून म्हणत होता-"आपला नवरा माहितच आहे की आपल्या अत्यंत पुजनाय नका प्रार्थ्याची हत्या आली आहे. अस-या' ज्ञानभूमीत आर्गंतुकपणे प्रवेश करून त्या महान् प्राण्याचा सहार करणारा माणस काही सामान्य नाही आपल्या एकाचा वजान घेवूनच त्याला चेतवून आमची होण कण्यासाठी पाठवले असले पाहिजे प्रहान प्राणी जेव्हा घुमराजाला गिळणार होता तेव्हाच सधरी साधून त्याने त्याचा महार केला व अशा प्रकारे त्याला महाराजाथ महान्भूति प्राप्त करून घेण्याचा प्रयत्न केला तरीही आम्ही त्याचा कीद केले आहे."

"महाराज, हा सोडागडा व दडवडता आहे त्यावर आपला निश्वास आहे ? पुजान्याचा क्रोध शून्य विनोदने राजाला विचारले.

राजाने काहीच उत्तर दिले नाही परंतु शक्ति नसलेले तो विनोदकड पाहू लागला. (क्रमश)

राक्षसजाची शहा

दुड यंनाना नाना विकनादिस १९१

"आवाजवळ परत जगा त्याने प्रेत सांडावून उतरवून खांद्यावर टाकले व मेहुणीप्रमाणे गीत धारण करून ती स्मशानाकडे चालू लागली त्या प्रेतात वास करणाऱ्या भैरवाने विचारले-"राजा, तू कदाचित्त एक म्हण ऐकली असशील-"याबल्या शक्तीबाहेरील काम अवघेकारी सिद्ध होते ! तू कोणाशी तरी वचनबद्ध आहेस, अन् म्हणूनच का मरुपराचीच्या वेळी तू अचकी येतूनस करीत आहेस असा सना संशय येतो अन्हे आपल्या जातीचे अहित होईल हे समीठ वसूतही एक राक्षसराजा केवळ दिलेले वचन मोडूनच थांबला नाही तर त्याने भविष्याची राजाची घट्टाही केली, मी तुला ही गोष्ट सांगतो त्यामुळे तुला लुब्धा भवाचा बोडा विसरही पडेल ऐ-

वेताळाच्या गोष्टी

वेताळ गोष्ट सांगू लागला बराच देशाचा राजा माधवसेन याने एकदा तो बेश पालटून बगरात हिटत असताना एक विविध वृत्त पाहिले

एका मोठ्या वृक्षाच्या नी एक खूप मोठी घुस आरामात झोपली होती. इतक्यात कुत्र्याने पाठलाग केलेल्यामुळे घाबरून गेलेली एक मांजरी घावतधावत त्या झाडावर बळण्यासाठी वेबे काळी पण त्या घुशीला पाहून आणखीतच घाबरून ती तिघूनही गळून गेली

त्या घुशीला पाहून माधवसेनच्या तलात चिंत्ता आली अरेक्या, माझ्या राज्यात मांजरींनी घाबरून जावं असा मोठमोठ्या

घुशी बघताना हे नाही जणून नाही असल्या प्राण्यांना जिवंत ठेवून उपयोग नाही ' हा विचार मनत घेताच त्याने आपली तलवार घ्यामागडेर जपली.

परंतु दगड्यावर मोठमोठ्या नीर जोड्यांचे प्राण घेण्या तलवारीने एका यक्षिणत घुशीला मारणे राजाच्या ठीकत वाटेना त्यामुळे राजाने तलवार पुन्हा म्हातात वातली आणि जवळच पडलेला एक मोठा घुशीच्या डोक्यात चालण्यासाठी त्याने उचलला, एव त्याच्या राजवंशाचा एक असा निष्पन्न होता की कोणत्याही प्राण्याचा-तो जिवंत असताना बघ करायचा नाही. बर विधवाजी काढवण जाल्या-बरोबर राजाने त्या घुशीला लागे करव्या-साठी हुळूच पाव लावला.

अन काय? घुशीच्या जाती एकदम एक माणूस अवतरला!

माधवसेनने माधवयाने त्याला विचारले- 'अरे, तू कोण आहेस? इथे घुशीच्या कवत का पडून राहिला होतास?'

मी राजासांचा राजा आहे माझे नांव प्रचंड एका विशेष कामासाठी मी पृथ्वीवर आलो आहे मांजरींवर रूप पाहून सर्वजण घाबरतील म्हणून मी मनुष्यरूपात इथे बाबत आहे. मी अस पाहिल की झोपलेल्या अन्य प्राण्यांना इथे जिवंत की सुरक्षितता

बाहेर निवका मानवांना माज नाही! म्हणूनच मी इथे घुशीच्या कवत झोपलो होतो हे झाले आपल्या प्रश्नाचे उत्तर, पण साबण कोण? ' त्या माणसाने विचारले

माधवसेन फारच विस्मयचकित झाला आणि हा वालला मानवाना इथे नुस क्षितती नाही बस तू का म्हणालास? मान्या ऐवजी दुसऱ्या कोणी तुला घुशीच्या लग्न इथ पाहिले असते तर तुझ प्राण फोडाय गेले असते!' असे म्हणून राजाने त्याला स्वतःचडूनची माहिती सांगितली

"तु आम्हाच्या राज्यात कशासाठी आला आहेस?" माधवसेनने विचारले.

"नुकतेच आमच्या राज्यांतले काही राजस नागरिक इथे पृथ्वीवर आले होते आणि ते तरमांस भक्षण करून परत आले तसे तर राजासांचा नर-नक्षत्र निविड नाही पण हल्ली काही काळासाठी आम्हा राजासांना काही कडक नियम लागू केले गेले आहेत त्या नियमाप्रमाणे सध्या कोणीही राजस मनुष्य-वच कडू शकत नाही अन्वदी अक्षरक्षणासाठीही!" राजासाने माहिती दिली.

"अस असे असूनसुद्धा पृथ्वीवर कोलेल्या तुमच्यापैकी काही राजासांनी नर-नक्षत्र कसे काय केले?" राजाने विचारले

तेच तर मी तुला सांगत आहे. ही मोंड तर खरीच की त्या राजासांनी नरमांस भक्षण केले आहे. पण त्यांचे म्हणणे अस की यामाठी त्यांनी काणव हा नियमाच अल्लभन केलेस नाही-सर्व काही नियमात राहूनच केले आहे पृथ्वीवर जाती घमांच्या निमित्ताने किवा कुटुंबाच्या घमांच्या निमित्ताने भाणसव दुसऱ्या माणसांचा वध करतात अशा प्रकारे जी माणस मेळी त्यानाच आमच्या राजासांनी झाले त्याच्या वा नमर्धन त किती तथ्य आहे हे पहाण्यासाठी मी स्वतः पृथ्वीवर आलो आहे शकसराने आपल्या संशोधनाची माहिती पुरवली.

“पृथ्वीवरील सर्वच राजांच्या भगि थोड्याचहुत अगणात बाबीगळाच्या राक्षसांचा अंश विद्यमान आहे. ते लोक स्वार्थी क्रूर, अव्यग्य आणि निर्बल आहेत. राक्षसाने वेधक सांगून टाकले.

राक्षसांचे हे बोलणे ऐकून माधवसेनच्या अगत्या तिळपायस झाला. पण कोच न दाखवता तो म्हणाला—“मी स्वतः त्याची आणि क्रूर नाही काचा पुरावा आताच देऊ शकत नाही पण आताच्या आता मी इतके मात्र जरूर साक्षित करू शकतो की मी निर्बल किंवा असमर्थ मात्र नव्हे की नाही.”

हा आश्वासनाचा राक्षसराजाने उत्तर दिले—“राक्षस रूपाने मला कोणो मानव

पराजित करून शकणार नाही. माझे शक्ती अपार आहे. मुख्यतः हिममत असेल तर या रूपानेच तू मला हरवून घेऊन राक्षसाने प्रति-आवाहन दिले.

परंतु माधवसेनने त्याचे म्हणणे मानले नाही. तो म्हणाला—“मी कोणी साधा-सुधा नागरिक नव्हे, मगच देशाचा राजा आहे. म्हणूनच कोणा सामान्य माणसावर तलवार चालवणे मला उचित नाही.”

“अस एक तर, मी मराठी तुला सर्वच माहिती दिली नाही. माणस माणसांना मारतात तेव्हाच माझ्या राक्षसप्रभला नरभक्षणाची संधि मिळते. त्या संधीपर्यंत ने वचित होऊ नयेत म्हणून मीच धूपदा इथे धरून माणसांना एकमेकांशी लढायला प्रवृत्त करीत असतो, त्याच्यात भांडणे लावून देतो. आता या परिस्थितीत माझ्यासारख्या माणसाला सोडून देण तुला कोव्याचे आहे की नाही? बघ आता तुझी तलवार, हू मला हरवलेस तर मी तुझ्या आज्ञा पालीन.” राक्षसाने अशी सांगितली.

“अस तर, आता बहाज माझा पराक्रम!” असे म्हणत माधवसेनने तलवार वपसली.

राक्षसानेही आपली तलवार काढली व तो माधवसेनशी मिहला थोड्याच वेळाने

राक्षसराजाची तलवार गळने दूर जाऊन पडली.

मानंतर राक्षस व माधवसेन यांनी व्हड युद्ध केले. आपणाकडून बलशाली असलेल्या राक्षसराजाला माधवसेनने काही वेळ काळून उंच उचलले आणि गरगर फिरवून त्याला जमिनीवर आपटले. राक्षसराजा बारी मुढ्या नीत जाऊन त्याच्या दोळ्या-पुढे थोडा अंधार पसरला थोड्या वेळाने कसातरी तो स्वतःला धावकून उभा राहिला आणि म्हणाला—“राजा, तुम्ही शक्ति आणि युक्ति खरोखरच अपूर्व आहे मी नक्कीच तुला मदत करीन बोल, तुला माझ्याकडून काय हवे?” असे म्हणत तो एका भयंकर राक्षसाच्या रूपाने प्रकट झाला.

‘तू मला मुद्दाम मदत करायचीस. मी सर्व पृथ्वीचा नवकर्ता राजा बनून सर्वजण शांती पसरवू इच्छितो.”

राजाचे बोलणे ऐकून विषट् हाव्य करीत राक्षस म्हणाला—“माफ कर राजा, मी जे बरेच दिवस त्याच पाळने करू शकत नाही. कारण माझ्याकडून मदत मिळावी इतकी तुम्ही बोल्यताच नाही. तुझ्या अंगात शक्ति आहे पण बुद्धि मात्र मुळीच नाही!” असे म्हणून राक्षस अदृश्य झाला.

कहाणी संपवून वेताळाने विचारले—“राजा राक्षसराजाने वचनभंग का केला? राजा माधवसेनने सर्व राज्य जिंकून घेतले प्रस्थापित केले तर राक्षसांना नरमांस

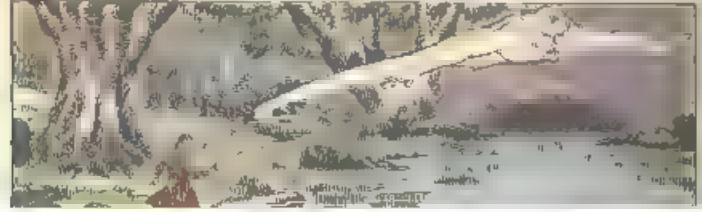

महाराजाची गर्जि मिळणार नाही हेच कारण ना? राक्षसराजाने केवळ वचनभंगच केला नाही तर जलद माघवसेनला त्यान पुन्हाच राक्षिण अड पण बुद्धि नाही पडे म्हणजे-मान त्याचीच बुद्धिहीना दिसून येत नाही काय? या प्रश्नाचे उत्तर नाहीत बसून ही पु चांगितले नाहीत तर पुढे अस्तक फुटून त्याच्या ठिकच्या ठिकच्या हाताळ

बाबर बिक्रमादिल म्हणाला- "तसे मुळीच नाही राक्षसराजा अतिशय बुद्धिमान आणि उदार आहे. आपल्या जातीच्या लोककडून मानवमात्रांची हानि होऊ नये म्हणूनच त्याने आपल्या राज्यात नरमांस मद्यालाला बंदी' असे कडक नियम केले व मानवजातीची हानि टाळण्याच्या प्रयत्न केला परंतु पुष्पोदर आपलाच त्याला व्यवस्थित होण्यासाठी मानवमत्त पोचवाचे पादू काढले. म्हणजे याचे तात्पर्य वसे की नाचवसेच्या राज्यात मानसांना पुरविले गेलेले रहाता येत नाही. ही बनावटारी

खरी कुणाची? राक्षसराजाने करणाऱ्या माघवसेनचीच ना? म्हणूनच राक्षसराजाने त्याला अंतर्धान म्हणून पण त्यामुळे राक्षस माघवसेनने राक्षसराजा पर आप करून आपल्या माघवसेनाचा पुरावा द्यायचा प्रयत्न केला परंतु जो आपल्याच राज्याच्या आतूनच बाबर काढून मिळवून घेतला आहे तो माघवसेन सधे विरव त्रिकुट घाटि पस्थावित करणाऱ्या इच्छा पराश्रित करतो आहे' त्यासाठी अड कराय लागला २ युद्धात लाला काक व येविक उभारून आपले पाण समानधार आणि त्यागळ राक्षसांना आपलाच होईल मानवत्वाचा वृत्तीचा प्राण त्यादला मागपुड करणाऱ्या राजा बाबरसेन पुढे सुरू करून नाचो लोकांचे शास पणाला लावणार म्हणूनच राक्षसांनी माघवसेनच्याच बटाचो धट्टा आरंभली

अशा प्रकारे अमोनस झाल्याबरोबर घेतले प्रयत्न बसवून हाऊले मानवत्वा लटक गेल्या (कल्पित)

राक्षसराज अमोनस धर्मराज यांच्या वचनेत आत काढून व नोकर आपला ठेवूनल हीते पण वेळच्यावेळी आपण पाहू नव्या वृत्ती पाळायार दस देव लक्ष झकते असा कोणा माणूस नव्हता ही कल्पना दूर जावी म्हणून एकादा बुद्धिमान मरणागार सम्राट अल जमीन दाराच्य' मनात आले ही बातमी कळल्यावर राजा तहणांना प. जायंझाडी आपले अजे ठाऊक महाही युवक इतनाच दिवशी बनीव. शारास मरणागार झाले प्रत्यक्षाची घातीफार चौकशी करून प्रमीवदार त्यांना म्हणाला- तुम्हा मदींना बहुधा माहितच असेल की मला कावळ जंगल इतर खोलन वलांची अतिशय भाजड आहे मी आपलाच एक छ टंगे गोम लिहिल आहे मी ते तुम्हाला एकवता, एका ह' असे म्हणून

धर्मराजाने त्याला महा चरण पाऊल दाखवले नंतर त्यांना उद्देशून धर्मराज म्हणाला- 'येत्या तुठवारी तुम्ही सर्वेक्षण पुन्हा याच वेळी इथे या. तेव्हा आपण हे निषेध करण्याचे काम संपवू' ते सर्वेक्षण अर्जदार त्या विनवी जमीनदाराचा निरोप घेऊन निघून गेले आणि पुढच्या तुठवारी पुन्हा ठरलेल्या वेळी जमीनदाराकडे हजर झाले तुठवारीलाच अमोनदाराने त्यांना प्रसन्न दाखला 'मागच्या वेळी तुम्ही इथे आलात, त्यावेळी मी तुम्हाला एक पत्र पाठवून दाखवले होते. तुमच्यापैकी कुणाला मा ओळी थाळूनत आहेत का?' बाबर सहमतीबण एकमेकांच्या तोंडाकड पाहू लागले. पण त्यांच्यातला राक्षसीर्तन नावाचा एक तल्लू जमीनदाराला म्हणाला - 'महाराज, ते मीच माझ्या छान नाटवणीने आहे' असे म्हणून त्याने ते सब रमारे

सहा वरुण अस्फुलितपणे म्हणून साजवले
रामकीर्तनची स्मरणशक्ती वाढून बाकीचे
पाच युवक धातन्यवर्धित होऊन स्फाच्या-
कडे पहात राहिले!

जमीनदार त्याच्या स्मरणशक्तीचे
कौमुद करत म्हणू लागला—“रामकीर्तन,
तुम्ही स्मरणशक्ती खरोखरच अजब म्हटली
पावत्रा मी स्वतः रचलेले गीत मला
आठवत नव्हते, पण तू माग खर्चल्या सचं
ओळी अगदी बरोबर लक्षात ठेवल्यास!”

वावर रामकीर्तन मोठ्या धिन्यात वाजू
लागला—“महाराज, आपण मला अभय देत
असाले सदां करणार असाले तर मी एक
निवेदन करू इच्छितो.”

“बोल, काय म्हणावचंय तुला?”

जमीनदाराने आश्चर्याने विचारले

‘हुकूम हे गीत आपण रचलेले नाही’

रामकीर्तन सांगून टाकले

‘मी लिहिलेले नाही? मग तोंग वर
कोणी लिहीलंय हे गीत?’ जमीनदाराने
विचारले

‘माझ्या कवितपणी मी हे गानं माझ्या
आजीच्या तोंडून ऐकलेय. ती हे गानं
म्हणत असे’ रामकीर्तनने सांगितले

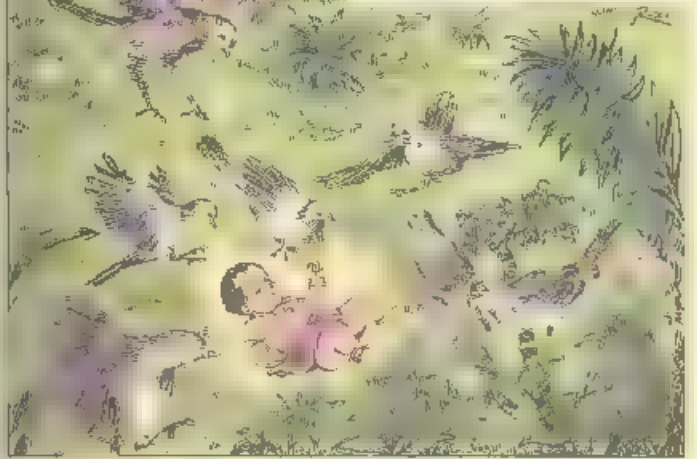
जमीनदार थबकवून हसू लागला व
म्हणाला—“रामकीर्तन, तुम्ही स्मरणशक्ती
अद्भुत आहे हे गीत मी रचलेले नाही
ही गोष्ट बरोबर आहे मी केवळ तुम्हा
लांकांची स्मरणशक्तीची परीक्षा घेण्यासाठी
हे भाटक केले. तू चार पाच वर्षांचा
असताना एकलक्ष गानं अजून लक्षात
ठेवलेस यावरून तुम्ही वडिमनाडी
दिसून येते मला ज्या माणसाची गरज
आहे, त्याच्यात बुद्धिमत्ता व स्मरणशक्ती
हे दोन्हीही गुण असण्याची आवश्यकता
आहे माझी खोटीजाटीच स्तुति करून
‘मी कारण सुंदर गीत रचले आहे’
असं तू म्हणाला नाहीस ब्रह्म माझ्या
भाऊसाने ‘गीत तुम्ही रचलेले नाही’
असं सांगितलेस,” तेव्हा मी तूच
माझ्या कचेरीत सरलागार म्हणून निराश
करीत आहे

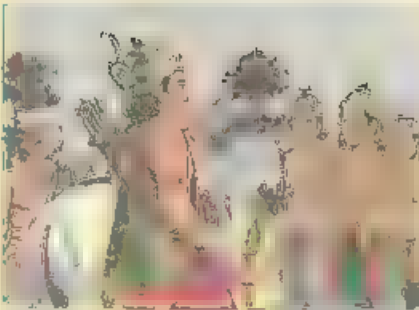
महाकाव्य कथा

शकुन्तला-१

शकुन्तला काय एक विचित्र भावनेची लता
मध्य आठवलेल्या भावनेने वारंवार होत
वाहत त्याने पाहिले की काहीतरी एवढे
पक्षी त्याने लिहिलेले रक्षण करत
असत ! हे दृश्य पाहून त्याने काय
अवस्थेत वाटले त्याने पाहिलेला दृश्य
त्याने लिहिलेला उलटून अन्वयार्थ
आणून रक्षण गेलाची अवस्थेत तो
लिहिलेला ज्ञान कोही घेतला व
महाकाव्य विभागित साज केली

हिस्तिनापुरे महाराज दुष्यंत शिकार
 करी एकदा जंगलत गेलें अनन्ता
 नांग रुक्मिणी शीतलपुष्पांजलि
 मलय बर्फ सुगंध द्रवत मृदुल
 त्यादा शिखरांजलि थावा त्यान
 कृपण दिलें वर द्यावा प्रिया
 कला अशा शिखरांजलि पुराणांजलि
 वन मलय मलय पर्वत
 अजरगत न हलें मलयान बांधें
 शिखर दुर्गम न तें मलयान
 शिखर पवन कला

एवं प्रति सन्ध्यां भिक्षां श्रद्धा न
 जलानि पात्रेण पातं न कुर्वन्
 न स्नानं आभ्यास आसनं च
 वस्त्रं न च शकुन्तनं सौंदर्यं च
 स्नानं शौचं पात्रं राजा भक्ष्यं च

नवप्रधानं तय वेष्टा आध्यात्म = ५
 मङ्गलला क्षाणन्या सखी मूर्ति कलासदं
 तय वेष्टत होती हृत्कण्ठ एक भुवा
 ॥ ३ ॥ आपादय कटीय दिव्या जेवणी
 कन्या बाह सीमाना स्थानुती अपवृत्त
 स्थाला ह्वाकनपयवा प्रवर्त्तन करीत सिनं
 आपन्या सख्यात महरीताय वासावर्त्त
 एक सखी निर्वां मुहुर करीत म्हागर्वा-
 ॥ ३ ॥ सुवर्त्त-महागर्वाजोक्तं वाष्वा
 वासव्यमात्रजं तस्मै तस्मै कष्टं वा
 भग्यमात्रा माहीत नर्त्ता अस्मिन् दिवस्य ॥

[illegible][illegible]

काही दिवस अविष मिथुन गेल ४१
काकोल दुपारने म धातुनले एककाशन
अन्ना म म मन्नुमोना मिथुनना
अनेले कचमनि आध्यायत तबमना-
मने म्पोभा अन्कृष्णनेत म्नाने
विवाह करंपना अन्कृष्णनेत तयार
मोर्ना दुपारने लूग म्मनातून
माईतल्यार विने सपनि दिनी म
व्याभा म्मविविनी ज्ञाना प्रसन्ना
दुपारने धातुनले विवाह केल्याने
मर्ब म्निनवना आन्कित म्मन्ना

रमणीयानां अतीतं निधाय सागवत
राजघरांत आठून साकडकाराभावर
व्हडोश दावपयक हाडो कण्व सुनि
गरुन आस्थायवर चोपडा आनिवोद
मतेम्यानतर धीं तुम्या राजघरांतून
होनसुन वळत गार्डन-जने दुय्यतान
गडुनवेवसा नागवलेन आपल्या
हातातली ओडी काढून ती शकलवया
पयदार न आयली आगवण म्हणून येन
वळत तिचा निरोप वेळत दुय्यत
आपल्या राजघरांतोला निघाला

निधनांना दुय्यतपहाण्यानीं सवें
आयक्यानींभावा निरोप वेगवा.
शकुन्तलेने ओठधा कष्टी मवाने त्यांना
निरोप दिला. यद्दाराबही व्याकुळ
मदाने हसितनापुरवा लिपून गेले

काहो चिरेगानी कण्वमुनि सायकात
परत आले दुय्यतानो हासिल्या विवाहा-
बहान कळले की तें कीव म्हणतोंय
बाबदूळ गडुलमला गतांजुन धकयुक्त
वाडत होमी भोक्तीन तो मनाजुन
कापून होमी जगा आयत्येच जिवे
महर्षीच्या वावावर सन्तान ठेवचे

(कमरा)

तीन सूत्रे

एका मुहकुंडात एक गरीब विद्यार्थी रहात होता. आचार्यांनी अन्य निवाण्यां बरोबर त्याला ही शिकविले पण दुर्भाग्याने हा गरीब विद्यार्थी शिक्षणाच्या बाबतीत एकदम कण्वा ठरला. सर्व विद्यार्थी शिक्षण पूर्ण करून घरी जायला निघाले तेव्हा आचार्य त्या गरीब विद्यार्थ्याला म्हणाले ' बन्स तुम्हा बरोबर जे विद्यार्थी शिक्षण घेत होते, ते सर्व पड्डिन होऊन गेले. पण का कुंयांस ठरुन, दुर्भाग्य तुमचे की माझे तू विद्यार्थ्यानात एकदम कण्वा निघालास आता मी तुला तीन सूत्रे सांगतो. तुझा नवीन शिकवण असणं तर या तीन सूत्रांच्या आधारे तुझी प्रगति होऊ शकेल ' असे म्हणून आचार्यांनी त्याला तीन सूत्रे ऐकवली ती अशी-

नो साक्ष्य राहिल तो पोचेल !

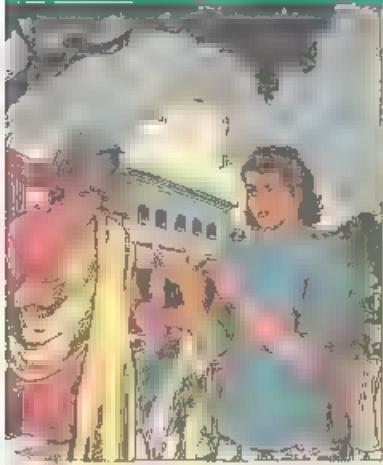
जो विचारीत राहिल त्याला माहीत राईल !

जो जगन राहिल त्याला सरणाच भय नाही ! !

बराचशीं साक्षितलळी तीन सूत्रे बांगल्या प्रकारे मनात ठेवून गरीब विद्यार्थ्याकडे जायला निघाला. बराचसा वाटेवर असताना त्याला वेदवती नगर पाहण्याची उत्कट इच्छा झाली. नगराच्या मार्गे विचारीत चालू लागला.

ते शहर किती दूर होत हे विद्यार्थ्याला माहीत नव्हतं. तसें शहर बरेच दूर होतं. भाड्याची माडी करावया लागल्या. जमळ वेळे मळते. काही माहिण सतत चालत राहिल्यावर तो गरीब विद्यार्थी वेदवती नगरांत पोचला. आचार्यांनी सांगितलेल पहिले सूत्र ' साक्ष्य राहिल तो पोचेल ' त्याच्या नाबळीत खर ठरल.

वेदवती क्षुब्ध मीठ शहर होतं त्याचळी गरीब विद्यार्थ्याच्या मनात असा विचार आला

की इतके शिवापाठ काट करून हलक्या दूर थालोच आहे, तर एकाही छोटी-मोठी नोकरी मिळवून काही दिवस इथं पारुवा देत, म्हणजे केलेले थंय कारपी लागतील तसा निरुपय करून श्याने बोरशा पणाराची एक छान नोकरी मिळवली त्याका सोपवि-लेले काम ही काळजीपूर्वक करू लागला निपभितगणे कामावर लाई ज मत्तापासून काम करी त्याची ही बुद्धि माळकाला वृष आवडली त्याचा पगार वाढत गेला, आनंदयुक्त हो स्वर्ण करून तो वेधे विस्मय-ठाकू लागला जाता त्याका जीवनात चित्ता राहिलो नाही' ही वेदवती नगरोलील एक प्रसिद्ध नागारक वतना, फावल्या वेळात

पहिले बरेच हिंदू वैकील विवेक गोरीना माहिती त्याने मिळवली 'जो दिवस गोरीना होऊन त्याका माहीन होईल' हे भावगोण दुसरे सुत्र ही त्याका बाबतीत खर ठरत' सहज रीत अच न काळी व उ न त्या मराठ शिष्याला नारा बहून एक व न गोष्ट समजली, ती ही की या मराठ्या राजा राज्य करीत नाही एक राणी मर राज्यकारभार चालविले तसे राफ-नरा वळा निवे लन झाले होते, पण ती रदेव लग्नाला तयार असे त्याच कारण अस की, तिच्याशी जो युवक लग्न करी तो एका विचित्र प्रकारे मृत्यू-मृती पडे वशा गोतीने एका पाठोपाठ एक पांच सहा युवक मत्पानंतर तिच्याशी लग्न करण्याचे साहज करायला कोणी युवक तयार होत नवत याबुळे राणी नेहमी दुस्रो-कष्टी असे इतके शिवाहू करून ही थनि-सुत्र तिच्या नशिबी नव्हते तिने अनेक स्वयं-सावजन केले पण व्यर्थ'.

गरीब शिष्याला जेव्हा ही बातों समजली, तेव्हा त्याका आचार्यानी दामित लने तिसरे सूत्र आढळलं- 'जो जागत रात्रील त्याका वरपाच नम नाही' जाचार्याच्या वचनावर त्याका दद विस्वास ज्ञाना म्हणून गरीब शिष्याने राणीची लग्न करण्याचा निश्चय केला.

बाबोबा

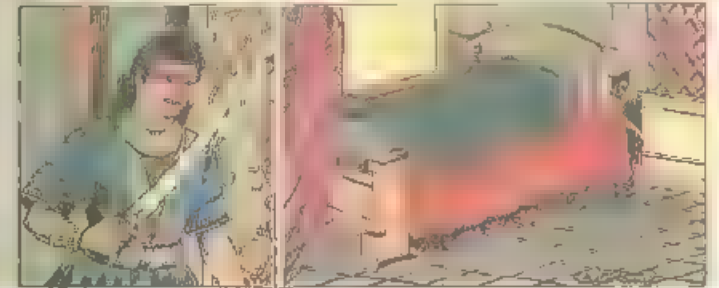
एक दिवशी गरीब शिष्य तबक राज-महालीत गेला आणि राणीशी लग्न करण्याचा आपला विचार त्यान व्यक्ताता मागितला मृश्याना वार जानंद झाला 'त्यानी लग्नाचा मुहूर्त निश्चित

विवाहाच्या दिवशी गरीब शिष्याने मोठ्या वाटा पाटाने सजोविले जवचे परधान केले आणि वैभवपूर्ण लग्न-मंथला पार उघड

त्या दिवशी रात्री शयन गृहात प्रवेश करताना गरीब शिष्याने आपले कपडे वाडून एका बाजूला ठेवून दिले, आपली तडवार भित्तीला टाकून ठेवली, शयन-गृहाच्या बाहेर जोममाही केळीचे बंद लावले होते, त्यानी पान काढून जाड बिछा-यावर उबले नि त्यावर चादर घाली, यानंतर तलमार हातात घेऊन र खांब्याच्या जाडशाळा उभा राहिला ज्याला मृशुष भय आहे त्याका जावणे फाळल नि त्यान अनेक वर्षे मृशान आवश्यक आहे म्हणून तो जागत राहिला

शोध्या वेळात शयन गृहांतील खनातून एक फाळला नाव शिष्याच्या बाबुच्या आवाकून जवळ गरीब संपदत बाळा शिष्यावर ठेवलेल्या केळीच्या बांडाला मनुष्य समजून त्याका जोरात बाबला त्याच वेळी शिष्याने कपडाईन पुढे होऊन आपल्या तलवारीचा वार नागावर केला राफाचे डोके उडून बुर बाळून पडले यनंतर तो मेलला साप व केळीच झोड फकून देऊन तो भिस्वितगण आपला

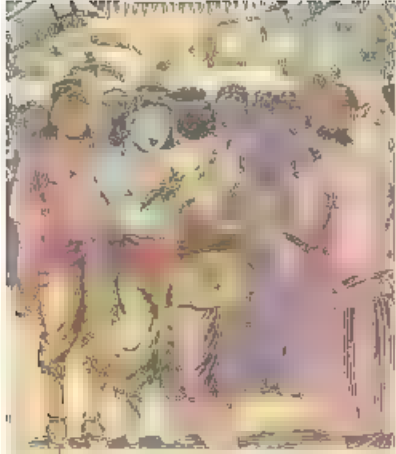
दुसऱ्या दिवशी सकाळी मंत्री आले आणि पाहतात तो वर जिवंत आहे! त्याच्या आश्चर्याला पारावर राहिला नाही त्याच दिवशी मृश्यानी गरीब शिष्याला राज्याभिषेक केला मृशकुलातील शिष्याला कवचा असला तरी जाचार्याच्या वचनावर अशर भक्ति व मन्हा भक्त्याभुळ गरीब शिष्यानी वेदवती दाहणाचा राजा झाला नि त्यान अनेक वर्षे मृशान राज्य केल

महोदय बाबूद कथि सन्निधार ?

जस उद्दिष्ट ऐक्य जथा काल्हे गोप
आपायन्ता परीने ब्रह्मदा मारु स्वागत
एकवश मृशान्ता - "मी बैजान्नी हिरे
एकडत कंजुन त्वांना वरणांचेर आपीन"
तर दुसरा म्हणतो 'मी श्यांना धात्री
शठून त्यांच्या नाकात बैसण घांभीन'

अशा निरनिराळ्या प्रकारांची खेळी निरवत त्या गोपाळींनी आपल्या उत्साहाचे रूप प्रदर्शन केले.

दबडीबंदल हकीकत कळली तेव्हा नवाने विचार केला की, आपण स्वतःच तिथे जाऊन कुंभकाळा काही म्हात करतो आली तर पहावे नवाने कुण-बकराम यांच्याशी विचारविनिमय केला आणि नन्व-यशीवा व कुण-बकराम असे सर्वत्र विदेश देशाकडे जायला निघाले.

ते सर्वत्र कुंभकाळ्या बावी पोचले तेव्हा त्यांना पुढे होऊन आपल्या बहिणीचे व देशव्याप्ती स्वागत केले कुंभकाळी पत्नी घर्मदा हिन यशादेला कुशल विचारले

कुंभकाळी सल्लस प्रथम नाने कुंभकाळी शिव शाना प्रमाण मिळे भावली व नाने भ्रामन आणून त्यांना त्यावर वसवले कुण-बकराम यांच्या आशयाने वानी त्या सान राक्षसी वंशानी कुणी कोळसली कोण जाण ' पण ते एक एकीच अन्वस्थ झाले गाव्या बावीत त्यांनी जेणे मारली आणि नंतर कुंभ काव्या आवारात जेवून जायाने हेवत त्यांनी शिवाजी जमीन उकरवली घुमवत केली नंतर त्यांनी तथे रत्न व टवलती भारतीची भांडी व महकी फाडत त्यांच्या नकटपाव मसलेल्या पाटपा पाटन टाकल्या, मांडव मोडले, हारे मांडून टाकली आणि अशा प्रकारे रोखे सर्वत्र दाणादाण उडवली ! अशा प्रकारे काही वेळ भावल्या प्रताप दामवन येत गधून किवाळल आभरत तिघून गले त्यांचे खोड पोडव्यामाठी व लली बंद व सारकारां गवळ्यानी लहान पोर त्यांना हा अवतार पाहून थिऊन लपून बसली

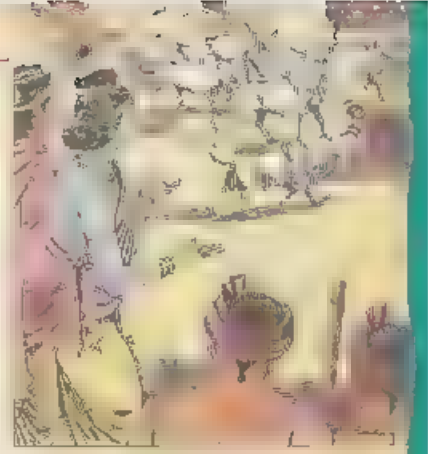
सकाळ झाल्यावर कुंभकाळी सर्व गवळ्यानी गुरूत केल. आत्म्य मुलीच अलक रंजवून तिचा हावशायर कवच लिखा त्यांच्या मधारे उज केल व म्हणत "गोपाळीनी, तुम्ही काल पाहिलत न बेल कसे विणवासारखे पलडडे जाहून

आपण याना वटणीवर साणल नाही तर न व आपल्याला शिवा देईल. मासाडीच आपणा सर्व वलवान व पराक्रमी लोकाना व पाचारण केले आहे तुमच्यापैकी जो शीला घा टोक ला बठरीवर आणू शकेल त्याच्याशी मी या भाव्या कव्याचा विवाह वकन देईल "

कुंभकाळी जातणे एकूण गोपाळीना प्रथम "वतन" लाव बठरी नीलाळा पाहून त्यांच्यात वीरधी संघर्ष लागली, पण पुढा येत्याच्या रौद्रसीपण स्वरुपाची आनवण हाऊन त्यांचा उत्साह बंद पडू लागला त्यामुळे कांकाही नीट निघव चऊ शकता

अशाच गत्याच्या जातिबांधवांपैकी घापवत नावाच्या एका गोपाळाने म्हटले- "या लंकाच्या बैलांमा मी वरकून टाकले जातु तर माझे वल व रगवमाका काय जययय ? असे म्हणून दंड ठोकत तो गा बैलांच्या रोखे निघाला

तीव्रस्वरुत एका बैलाच्या मस्तकावर जाऊन घुंफवतार केला ते गाहून लोकानी हसत व केली रण हल " कुंभकाळी लागी लागली वलती एकदम त्याला घरात उभे पळवतारच्या अवास्तव माहलाबद्दल कुंभकाळी माद वाईट वाढले त्याच्या मजाने जोर याने उगीचच नीट विचार

न करता बैलावर हुल्ला करायचा निर्णय घेतला हे बेल आता कसले गाका जिवंत सोडतात ? " इतक्यात एका बैलाने त्याला आपल्या विगावर घेऊन दूर लाकरी पाडले व आपल्या घुरांनी दूर लाथाडून रिले ' भक्ता प्रकारे घोषवत्याची कोडकी जिन-त्रन्यावर ते शिव उगारले. खुरांनी भारत गोपाळींच्या समुहावर बावून बेल व त्यांनी सर्वाना घेरावरा पळवून लावले '

याच वेळी बकरामला कुण म्हणाका- "हे बेल सामान्य बेल घितत नाहीत बैलांच्यात इतके साहस व इतकी सूत्रबुद्धी अमणे शक्य नाही मीच आता स्वतः कुंभकाळ्या मदरीला जातो " असे म्हणत

कृष्ण त्या मारक्या बैलांच्या दिशेने पुढे सरसावला. नंद-यशोदा लगेच न करण्याबद्दल ओरडून त्याला सांगू लागले.

परंतु तिकडे लक्ष न देता अत्यंत रागाने आपली मूठ उगारून कृष्ण पुढे आऊ लागला. ते पाहून ते सख्खे बाळ अक्षकळ सातही. 'बैल' आपले जुने बैर आठवून कृष्णावर असह्य रागावले व जोधाने मकींनी मिळूनच कृष्णावर हल्ला बघवला. परंतु बसबस एकेक बैल जवळ येई तसतसे कृष्णाने त्या त्या बैलाच्या माथ्यावर मारक्या हाताने प्रहार केला आणि एका बैलाची शिंग पकडून त्याला दुसऱ्या बैलावर टाकण्यास विलंब होऊन पाहून प्रेक्षक

त्रास व्यक्तींकडून झाले हे युद्ध म्हणजे कृष्णाचा सत्तासारक्या बाटले, प्रेक्षकांचे उबी राहून नीटपणे हे दृश्य आश्चर्यचिंत्य होऊन राहत होती. नीला लाजून कृष्णाकडेच पहात होती 'नीलाही असे राहाताम्हा अत्यंत जाजवत घाटला.

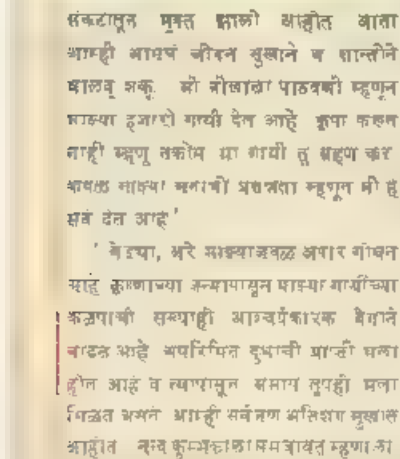
थोबटो कृष्णाला आपला बैलांशी चाल-लंका खेळ थांबवायचं ठरवले. त्याने पुन्हा एकदा बैलांच्या बसलेल्यावर धुमिलप्रहार करून त्यांची डोकी कोडून टाकली. याच्या नाकातोंडातून रक्त वाहू लागले. खोबटो हातपाय सावत, जिभा हासवून धावी. प्राण सोवळे. मरण प्रकारे कृष्णाने त्या नेमीच्या सगळी पुत्रांचा संहार केला.

नंद-यशोदेने जाजवत जाऊन कृष्णाला यथापिठी घातली. नीलाचा हात पकडून कुत्रेक दिल्या बळकट कृष्णाजवळ आले. तिच्या हात कृष्णाच्या हातात देत ना म्हणाला—'तुझ्या पराक्रमाचे वसिष्ठ म्हणत हो माली कन्या घी तुला अर्पण करीत आहे. तू हिचे पापिभक्षण कर.'

कुत्रेकाने मग कृष्णाला बसव व माभूषणे दान दिली. नंद-यशोदेस बोला बसवे. 'दली' व इतर सोपळांनाही निरनिराळे उपहार दिले. मराला ही म्हणाला—'महाराज, आपला पुत्र अत्यंत साहसी अन् पराक्रमी आहे. त्याच्यामुळे आम्ही एका माठपा

आलोम्हा

एतान्तरैराज एक दिवस सर्वानां प्रहाम्भव
 तारका सज्जरा केला दुसऱ्या दिवशी नान
 येशोवा नांवा यांच्यासह श्रीदामास्वामी
 वरीबरा घडून कृष्ण व अग्र्य पर्वज
 पुंवाचनाकडे निघून गेले. तेथे गंग्यात
 सर्वजण सुखपूर्वक कालक्रमण करू लागले
 एक दिवस आगऱ्या गावी जातून जातून
 कृष्ण व बळराम यमुनच्या तीरावरील
 गोंड्या धड्यापाशी पोचले. ध्यातून जातून
 गावी बसू लागल्या व त्याचाना लक्ष
 ठेवीत ते दोघे बघाव्या सावलीत पडाले
 त्याचवेळी वामदेव व भारद्वाज तत्राव
 दास मनुमणि तैसे येऊन पाचल सीधायीत
 करीत अस्तव ते तत्र जातून होते त्यांनी
 वस्तुबोला प्रदक्षिण। घालून बंदन केले
 त्यांनी लक्ष ठेवलेल्या मूळान विचारले
 "काळाने, हाप मराठी बाळा उपदेव मयल्ल
 ए एतान्तरैराज यांघे अस्तव अस्तव
 एतदा एत मयल्लाम कृत नर अस्तव

गोरेच तौ' त्यांचा अहं कपायस आहे
माझे व ती एकमेकांच्या गोष्टीत पडत
आकाशाची छायातून दिसतानाच आज
दाखवत एकेश्वराने मनुष्य जगाचा नम
गरी माहीत त्यांना विचारून पण
हे पाहून आकाशाने त्यांचा हेतु प्रत्यक्ष
गोरे लोकांचा अशीत अहंतातून नम
स्वतःच उठून ती त्या मनीषा

[illegible]

आपल्याशी बोलण्याच्या मूलाच्या तोंडा-
 वरील तेज पडून मुलाच्या मनात आण
 सामान्य प्रवृत्तीच्या धरात असून मूलाच्या
 कसा वर जन्माला आला असेल ? ते जरा
 वाचकगोष्टीत पडून बघा वेळ वेळ वेळ
 करून त्या मुलांनी समानता काढली व
 जगाचा हातूच मग पाहू आलेली व
 कृपाणाई म्हणजे वया, आपण केले
 अशाप्रमाणे पत्नी वयात वयात प्रत्येक
 करून ज्याच वयात दुर्लभ, असे महान
 वाचक पाहून आम्हाला याच आपण
 दया विनायाच्या वयात आपल्या मनाचे
 वाचक वयात पुत्रकात जन्मला आपण
 व मूलाचे आपण मातापिता वयात
 होत आता अनेक प्रकारे कृपाणाई वयात

कलत्र तं दायं मातास्थं ब्रालं गान्धर्व
 वधूशमं च इतरं पोषाकौचरोचरं गच्छीश्वरा
 चित्तराशामां किरतं कुण्डं मोदथा मुक्तान
 न आनन्दाने आपने दिवसं धारयन् लम्बितं
 एकं दिनसं मनुजैश्च किनास्था-किनास्था ने
 चालितं वालितं कुण्डं बरांचे दूरं चला. एका
 ठिबाणी त्याचा एक भयानक तलाब
 दिसला! तलाब अत्यन्त विशाल होता
 त्याच्या साण्यात समुद्रासारख्या लाटा
 उत्पन्न होत्या त्याचर वीट अमावास्या बरं
 पसरला होता त्याच्या किनाऱ्याबरोबर
 झाडे-झुपडे व लतावेळी कोठेपूढ गम्या
 होत्या. जसं आगत होतं की त्या प्रदेशात
 काण्टपार्श्व वरुणाचे किंवा सजीव प्राण्याचे

वास्तव्य दहावे कोणी जवळपास झाल तरी त्याने प्राण भाचत नसावेत।

एका मुलावात काळिया नावाचा मोठा मुलगा होता त्याच्या मुलातून क्षमिज्वाला बाहेर पडतात. हा क्षमिया मळालाही भोत पाही-बनैर गोष्टी कुणाने पूर्वीच ऐकल्या होत्या। आता हा पक्षी पाहिल्यावरच कुणाने बोळखले की काळिपावे वास्तव्य असपारा हाच तो नलाव असला पाहिजे। आपण ऐकल्या या सर्व गोष्टी सच्चाच तर! हे सर्व विचार मनात आल्यावर कुणाने ठरवले की मा सापाचे गर्बहृदय कळत हा सलाव आपल्या जगावरचा बदलण्याबोव करायला हवा, मामुळे मागलीही एक कार्य मावून माईले-वे म्हणजे-या काळियाच्या परिवाराची मंत्रित इतर अक्षय साप मनात संचार करत मुलाबनाचा काही शान ल्यापून राहिले आहेत, त्यांच्यामुळे तो बाग सकट-सुप्त झाला आहे. जर योग्य तऱ्हेत काळिया-मईन जवळ आले तर या कळाने मोठ्या

मायाचा उपद्रवही माहीत होईल-एका दमजल दान पक्षी मावल्याचे पुष्प पक्षी पडले! तेव्हा काहीही करून हे वाम शपथेचे पाहिजे प्रग आता उशीर नसावा? 'शुभस्व हो प्रभु! जसा विचार करून कुणाने त्या होत्याच्या किल्ल्यालात वसलेला एक मोठा कदंब खुस पाहिला. त्याच्या फाया सलावाला पाण्यावर लावत होत्या. पाच साडावर चढून होतत उंच मावल्या कळाने मिश्रय केला त्यान बा श्रमतीत कोणाची ही विचार-चिन्तनय केला नाही आपल्या जवळच्या दोऱ्या त्यान निषय कुठतरी टाकल्या मळपातला इका व मुरली एका मुलाच्या हातात दिली डाव्यावराल मावल्याना मुरा काढून केसांनी थाल मारली. कमभाक तोच रस्त नीट घट्ट बांधून घेतले. पादत्राण काढून तो कदंबमुखावर बळका. मोठमन बाव्हान करून त्याने होहोत उठी वनकी ज्या जागी त्याची उळी पडली तिथल बाकी कितीतरी उंच दर उल्लेखे.

कोल्हाच्या उपकार

प्राचीन काळी चीन वेणारीड एक प्रदशान अंटाक तावाचा एक गरीब माणूस रहत असे. शेपतीच्या नावावर त्याच्या जवळ फक्त एक डाळिवाच झाल होता त्या झाडाचे पौर्षण आणि त्याची विष्णू राजभ्यात अंटाकचा शारा वेळ जाई. खोडकर मुळ कधी मागच्या बाजूने होकवून पडत तेव्हा अंटाक रागाने लाज हाऊव त्यांना विवरा देत असे कधी हाती लागली तर त्यांना पिटून काढत असे.

एका वर्षी डाळिवाच्या झाडाच्या खूप फळे लागली फळे पिकायला सुकवान आली तेव्हा अंटाक रात्र-दिवस पूर्ण वेळ झाडाजवळ थाकवीत असे. एक दिवशी रात्री त्याच्या जोगली गड होप लागली थोड्या वेळाने जागा झाल्यावर त्याच्या लक्षण ज्ञान की काही फळ माहीतीही झालेली आहेत. अशाच रीतीने हुसच्या

दिवशी ही माणसी काही फळे जवळ झाली.

तिसऱ्या दिवशी चौराळा पकडल्याना निश्रय करून अंटाकने होपण्याचे सांग केले. त्यावेळी भित ओलीडून एक कोल्हा आत प्रवेश करीत असताना दिसला. कोल्हा जेव्हा झाडावर उठो मारू लागला, तेव्हा अंटाकने झपाट्याने त्याची शेपूट पकडली कोल्हाने शिताफीने स्वतःचा बचाव करून नेवून पळ काढला.

मागील अंटाकने कोल्ह्याला पकडल्या-माठी एक युवित केली कोल्हा बिघून भित ओलीडून वेद असे, त्या जागेवर अंटाकने खूप दिक लावून ठवला कोल्हा त्या जागी असा चिकटून राहिला की त्याला तेथून हलता येईना अंटाक छाठीने त्याला मारू लागला. कोल्हा म्हणाला-“बाई, जरा ऐक. मू जर मला मुक्त केलेस तर मी तुझ्यावर

उपकार करीत तुम्ही इच्छा असेल तर राजकुमारीशी तुम्हें लग्न लावून घेईत.”
“काय माझी बट्टा करीत आहेस! मी जन्मल्यापासून दरिद्री माणूस” अनाक कोल्हाणाने म्हणाला.

पण कोल्हाण जोरदार हंदात पुनः पुनः सांगितले की मी राजकुमारीशी तुम्हा विवाह निश्चितपणे घडवून आणीन. ते ऐकून अंदाकने दयाळू होऊन कोल्हाणा मागून दिले.

कोल्हाण तडक नदी पार करून राजाच्या महालात पोचला. मि त्याने राजाशी विचारले—‘महाराज, आपल्या जवळच न खाऊनमाची चाळणी आहे असा ऐकत

आमच्या राजाने बोझा वेळ ती चाळणी घेऊन पावला सजा सांगितले आहे. दोपत्या भरसकून राने झाली आहेत. राजाने कोल्हाणा चाळणी घालण्या सांगितली. कोल्हा चाळणी घेऊन निघून गेला. चाळणीच्या छिद्रात जिवंत तिकड माणिक, माळ इत्यादि रत्नेचि तुकडे निघून गेले आणि ती चाळणी कोल्हा राजाकडे घेऊन आली—“महाराज, हा आपली चाळणी परत!” असे म्हणत कोल्हाण चाळणी शिंपतेवर आपली त्यातली रंगी-बेरंगी रत्नांचे तुकडे इतरांना विखुरले. राजकन्या राने गेल्या करायामाठी तुलून राहिल्या!

कोल्हा म्हणाला “तुम्हाला रत्ने पाहो! जेत हे अमीररज मला सांगितले असत त मायच्या राजांना सांगून चार उंटांकरातून मी रत्नांचा सजिना आणला असता!”

अंदाकला आपला जावई वसधियाच नीम राजाच्या घरात जल्मला माला तो कोल्हाणा म्हणाला त्याची पाहणे तोडून दे माझ्या तीन राजकुमारी पैकी जी तुम्हा राजास परत पडेले, तिच्याला त्याचे लग्न करून घ्यायला मी तयार असल्याचे त्याला कळव.

नंतर कोल्हा अंदाक कडे आला आणि त्याला म्हणाला—“ऐक तुझं नशीब सध्या

आपल्या मुलीच लग्न वड्याशी लावून घ्यायला राजा तयार आहे पण, कन्या-माठी तयार हो.”

अंदाकला माठे आठवडे वाटले. चिन्ता-मूक्त पत्रात म्हणाला लग्नासाठी तर माठीला परंपूर द्रव्य असले पाहिजे.

युननीन केरी पर अनेक काम करत येतात. तु पा कपड्यानिशी चले, बाकी सागळ मी पाकून घेईन. तु चाळणी करू नकोस. कोल्हाने हमजावले.

दोघ देण निघाले ति नदीच्या जवळ पावले कोल्हाने अंदाकला रळपापर्वत पण्यात उर्ध्व रहायला सांगितले आणि स्वतः ती नदीच्या पलीकडे जाऊन सरळ व जमहाल त पोचला. राजाला म्हणाला—‘महाराज, चाळीस उंटांवर मज-राजाचे दंगे साडून आम्हाचे राजेभाहेब छानासाठी निघाले. अचानक नदीला पार आला नि मारे उठ वाहून गेले. त्यांचा सारा परिवार वाहून गेला आमच्या राजाची सगळी वस्त्र नदीत वाहून गेली बघा परिस्थितीत काय कराव हेच मला समजत नाही आपण काय प्रस्ताव दाल?’

म्हावेचे ते होकारच? त्याला कोण काय करणार? तु चाळणी करू नकोस.” असे म्हणून राजा चांगली वस्त्रे घेऊन आपल्या मावी आवयात सामोरा गेला.

आपल्या कुटुंबीय मंडळींसह राजा नदीच्या किनाऱ्यावर पोचला.

आपल्या होणाऱ्या सासऱ्याने आणलेली वस्त्र परिधान करून अंदाक राजाराह विवाह-मंडपात बसला.

थानंतर अंदाक आणि राजाची तिसरी मुलगी यांचा विवाह घाटापाटात साजरा झाला.

काही दिवस जावयाचे आतिथ्य केल्यावर एकदा राजाने शुभ मुहूर्त पाहून आपली मुलगी व जावई यांचा स्वगृहीत रवाना करण्याची व्यवस्था केली.

प्रथम कोल्हा घावत-पळत पुढे गेला. रस्त्यात त्याला उंटांचे व्यापारी दिसले.

कोल्हाने खांदीस प्रमुख व्हाणाच्याकडे जाऊन सर्गितले- 'अहा! ख, दरोडखोरांची टोळी माधून घेत आहे. माच आणि घरतून जवळ बाहेर पडली, ती कुमवळ नव्हती! श्रोतखोर आपली सर्व संपत्ती काढा तुम्ही घडून जाणार' कोल्हा 'ख' दिलेन जाला तिकडे व्यापारा वस्त्या प्रमत्तान पाहिले, त्याला हवेत वूळ उरताना दिसली. बावळन तो म्हणाला- 'मग मी आता काय करू?' जासचे आथ वाचविण्यासाठी काही युक्ति सांगली?

कोल्हा समजाऊन सांगत म्हणाला- 'तर मग आपण एक काम करू ते लोक

जास्वावर आपल्याला विचारत न- हा तांडा कुणाचा आहे?' तुम्ही सांगा- 'हा तर अंटाक महाराजांचा आहे!' असे खासितल्यावर ते कुमवळा काही अपाय करणार नाहीत

कोल्हा आपल्या वाटेने पुढे निघून गेला. एकडे राजाचा परिवार अंटाच्या व्यापाऱ्या पयले पोचला. राजकुमारीच्या परिचालनात लोकाली व्यापाऱ्यांच्या प्रमुखाला विचारले- 'मंडळी, हा तांडा कुणाचा?' व्यापक पटकन् उत्तर दिले- 'हा तांडा तर अंटाक महाराजांचा! कुमवळा माहित नाही'.

राजकुमारीच्या वस्त्यातील लोकांना हे ऐकून चार आश्चर्य झाला.

एकडे कोल्हाने त्याच रस्त्याने घणाच्या घोड्यांच्या मालकांना नि मंड्यांच्या कळपांच्या मालकांना दण अवगच प्रकारे बोलायला दिकवले. राजकुमारीच्या बाजूच्या लोकांनी विचारले- 'या घोड्यांच्या मालक कोण? या मंड्यांच्या कळपांच्या मालक कोण?' वाढर घोड्यांच्या मालकांनी उत्तर दिले- 'हे घोडे नि हे मंड्यांच्या कळपांच्या मंड्यांच्या अह

अवटी कोल्हा एका राक्षसाच्या किल्ल्याकडे गेला. राक्षसराजाने कोल्हाला विचारले- 'तू असा व्यापार टाकीत का काय आहेस?'

ताण सांगू? मंड्यांच्या वस्त्यात आहे. दरोडखोर पाठलाग करीत आहेत, मीच काय सर्व लोक पळवत आहेत. स्वतःचे प्राण तरी निदण कायव कोल्हाने उपदेश दिला

बावळन राक्षस राजाने विचारले- 'मी यावेळी कुठे जाऊ? आपण अथ काय कायव?'

कोल्हाने युक्ति सुचवली- 'या वृत्तीच्या आंताला बावळन एक जड्या आहे. तुम्हीच घडून रहा मी वस्त्यालाकडे लावून तुला आकून टाकतो दरोडखोर येवून नियत मंड की तुला वस्ते पायला इतरकन लाडो

राक्षस राजा कोल्हाची युक्ति पसंद पडली. तो वृत्तीच्या बांतील खड्ड्यात लपून बसला. बळन लाकड रचून लडाव कोल्हाने त्याचा माग लावून दिली. राक्षसराजा म्हणून पसंद झाला कोल्हा. राजकुमारीच्या परिवारापाशी गेला आणि प्राण मार्गदर्शन करीत राक्षसाच्या किल्ल्यात घेऊन आला.

हा किल्ला पाहून राजकुमारी खबरी आणि तिच्या बरोबरचे लोक खुश झाले. अंटाक महाराजांचा किल्ला पाहून त्यांचा आनंद वगनत मावेना

बावळन अंटाक आपल्या पत्नीसह मुळाने आपले जीवन जगू जाणत. कोल्हा ही त्यांच्यातच राहू लागला

एक दिवशी कोल्हाने अंटाक चवळ जाऊन ह्याला विचारले- 'मी तुमचाच केवढा उपकार केला! मी जर मेलो तर तू काय करशील?'

अंटाकने उत्तर दिले- 'मी तुला माझ्या डोक्यावर घेईन!'

बावळन काही दिवसांनी कोल्हा घेला. अंटाकने कोल्हाला दिलेल्या वस्त्यातून बावळन कोल्हाला चामड्याची टोपी बनवून ती आपल्या डोक्यावर घालायला. मुळवात केही त्या प्रवेशात अथ ही ही प्रमा चालू आहे. तेथील लोक कोल्हाच्या चामड्याच्या टोपी आपल्या डोक्यावर परिचाल करतात

राज-सम्राज

रामशास्त्री नावाचा एक कवि एका दिवशी होवा करण्यासाठी किराणा मालाच्या एका दुकानात गेला. दुकानाच्या मालकाचे नाव होते रामपति. रामपति आपल्या ओळखीच्या एका गृहस्थाद्वारेच बोलत असता, काही नोंतिवचन त्याला ऐकवीत होता. ती वचने ऐकून रामशास्त्री फार प्रसन्न झाला.

त्या दिवशी रात्री रामशास्त्री शांतपणे आपल्या बघात बसला दि रामपति कडून ऐकलेली सर्व नोंति-वचने त्याने पद्यपद केेली. सुप्रभाती ती सर्व काव्ये घेऊन तो गावच्या जमीनदाराकडे गेला आणि त्याला ती काव्ये ऐकवली.

जमीनदाराने कुश होऊन रामशास्त्रीची खूप प्रशंसा केली आणि बखिल म्हणून पन्नास सुवर्ण-मुद्रांनी भरलेली एक थैली त्याच्या स्वाधीन केली.

मार्गतर रामशास्त्री ही वृत्तिसाठी चेली घेऊन तडक रामपतीच्या किराणा-मालाच्या दुकानावर गेला. रामशास्त्री रामपतीला म्हणाला-“हे पहा, जमीनदाराने माझ्या पात्रित्यावर प्रसन्न होऊन मला मोठ्या प्रमाणे हे वक्षित दिले!” रामशास्त्रींनी आपल्याला मिळालेली स्वर्ण-मुद्रांची थैली रामपतीला दाखवली.

“वाः, बसं झालं हो!” अस म्हणत रामपतिने आश्चर्य प्रकट केले.

रामशास्त्रीने हंशत हंशत निवेदन केले-
“तुमच्या तीर्ती-वचनांच्या आधारेच ही माझी पत्ते रचली होती.”

रामशास्त्रीचे प्रशंसायुक्त बोलणे ऐकून रामपति म्हणाला-“शास्त्रीजी, आपण प्रेम-पुर्वक कविता करायला तयार असाल तर माझ्याबद्दल अनेक अद्भुत गोष्टींचे मांडार आहे. सर्व तुमच्या पुढे मागे करीन.”

प्ररोध देव

तेव्हा पासून रामशास्त्री रोज नियमितपणे रामपतीच्या दुकानी पाऊळ लागला. थोडा वेळ बसे नि जे पयरी पडेळ ते घेऊन परते येई.

एके दिवशी रामपतीने रामशास्त्रीला पक्षी नि त्यांची मूक भाषा पाऊळ अनेक मनोरंजक गोष्टी सांगितल्या. त्या सर्वांचे सारग्रहण करून रामपतीने काही कविता रचल्या आणि शेजारच्या गावच्या जमीन-दाराकडे जाऊन त्याला त्या ऐकवल्या. जमीनदाराने त्या कविता खूप आवडल्या. त्याने प्रसन्न होऊन रामशास्त्रीला शंभर सुवर्ण-मुद्रा वनिवचनपुर्वक दान दिल्या.

ही वार्ता रामपतीला समजली. तेव्हा त्याला वाटून राखेत दडलेल्या निशाणा-

प्रमाणे आपल्या छाबी प्रसर प्रतिभा आहे. वसा निवार येताच त्याचे भव वस्तुकाराने भ्रमून गेले.

एके दिवशी आपल्या देशाच्या नासन-पद्धती बद्दल रामपतीने अनेक गोष्टी राम-शास्त्रीला ऐकवल्या. रामशास्त्रीने परिब्रम-पुर्वक त्यांचे सार-ग्रहण केले. अगळ चिंतन केले आणि काही काव्य-रचना केली. यावेळी रचना फार बद्दलदार झाली.

रामशास्त्रीच्या प्रस्ताव एक असा विचार आला की राजधानीत जाऊन राजा समोर या कवितांचा पाठ करावा. दुसऱ्या दिवशी सकाळी रामशास्त्री राजधानीच्या वाटेला झाला. राजासमोर त्याने आपल्या नवीन रचितांचे पाठन केले. राजाने पुनः पुनः

या कवितांचे श्रवण केले आणि अत्यन्त प्रसन्न झाला.

बेंबटी राजाने रामशास्त्रीला प्रार्थना केली—“कविवर, आपण चार दिवस पाहता अतिशय-गूढात राहण्याची कृपा करावी.”

पाचव्या दिवशी राजाने राज-सभेत आपल्या कविता गाण्याबाबत रामशास्त्रीला विनंती केली. रामशास्त्रीने आपल्या कोंकिल फडाने काव्य-गायन केले. सगळी राजसभा तृप्त-नृगद झाली.

राजाने रामशास्त्रीच्या पंडित्याची तोंड जळून स्तुति केली, आणि त्याच्या गळघात पुष्पमाला घालून गौरव केला. बेंबटी राजाने त्याला एक हजार स्वर्ण-मुद्रा सन्मिता केल्या. समारंभात उपस्थित असलेल्या रामपतीच्या मनात मात्र रामशास्त्री विषयी अपार ईर्ष्या निर्माण झाली.

तो उठून म्हणाला—“महाराज, आपण आज रामशास्त्रीचा अपुदे सत्कार केला व त्याला एक हजार मुक्क-पुत्रा सन्मान-प्रीती

म्हणून दिल्या पावडूळ मला आनंद झाले, पण जर म्हणजे त्यातील अर्बा हिंसा मला मिळाला पाहिजे. शास्त्रीजी माझ्याच गावचे रहिवासी आहेत.” असं सांगून रामपतीने मुक्कतांगामूनची गारी कपा राजासा निवेदन केली.

सर्वे बाही ऐकून राजाने संव-स्मित केले. एका शिष्यापासून एक ऊस आणविला आणि तो रामपतीच्या हाती देत राजाने विचारले—“या उसात किती गूळ आहे हे तू सांगू शकशीस ?”

“महाराज, हा ऊस जरकाल घालून त्याचा रस काढल्यावरच हे सांगता येईल की त्यातून किती गूळ बरेल ?” रामपतीने राजाला सज्जावले.

बाबर राजा रामपतीला म्हणाला—“पाहिईस, तू रामशास्त्रीला ज्या सोप्टी सांगितल्यास त्या या उसासारख्या आहेत. रामशास्त्रीने आपल्या पंडित्याच्या आधारे तुझ्या सोप्टीना उत्कृष्ट काव्य बनविले !” रामपतीने बरशी काट धरली.

शोका टळला

नीजमणी शाखाचा एक मदीय दाखवाड्यातले कपडे तुट्याने फास करीत बसे. शोकीच्या पैठी वेच पाडतून तगरात फिरवतो त्याचा भावी होत ! तऱ्हेतऱ्हेचे काहे त्याच्याकडे बघायचे धवयला वेत, त्यांचा वेच घेतल्याला छान उपयोग होई त्याला ! राख्यकारवार शासक बघिला करता यावा म्हणून तिथला राजाही अवाच येव पावडून आपल्या राज्यात प्रगण करीत असे.

एकदा मुनिविष धारण केलेला राजा नीजमणीला दिसला. त्याला सामान्य माधु-बैरागी समजून नीजमणीने गर्जून विचारले—“जशा मध्यरात्रीच्या पैठी कुठे घालता वऱ्हेस तू ?”

“बच्चा, मी धर्मशास्त्रिकसेव-वाह आहे.” साधू म्हणाला. “धर्मशास्त्रिकसेव जात आहेस की कुठे पोरी करायला ? म्हणूनच मी शस्त्रा राखी घंवार करीत असतो.” नीजमणी म्हणाला.

“माफ करा, मी आपणासा भोळखले नाही ?” साधू शीजला. बाबर आपल्या मित्रावर तार देव परीट म्हणतो—“मी मा देवाला राजा आहे.”

त्या बैराग्याची चाल पाहून नीजमणीने ताडले की हा कोणी साधाकुडा माणूस वसून खूद राजाच आहे ! आता मज्ज त्याचं खाव दणकाल. परंतु संशय त्याच्या शोकांत एक उपाय बघवला.

नीजमणीने बोड्या नवतेवे म्हटले—“त्याजीजी, क्षमा बघायी ! मी केवळ आपल्या काव्या-अक्षरीची परीट बघ्यासाठी जसे बोललो. जर म्हणजे मी इसलाम राजाचा परीट आहे, आणि आपणही आपल्या धिक्कृष्टीने हो गोष्ट बोडखनी आहे, या पूर्वाना जाणव झपा करावी.” आणि त्याने राजाच्या पायावर लोटिंगण घातले.

नीजमणीची समकृता पाहून राजाचा जोष मुळच्या कुठे गडून गेला. उलट हुंमून त्याने नीजमणीला क्षमा केली व तो कुठे विघून गेला. नीजमणीनेही वेच पावडून फिरवचे सोडून दिले.

...ता शब्दाचा मार

गोविंदपुरच्या जमीनदाराचे गाथ होजे ज्वालाप्रसाद. एके दिवशी सध्या-काळी गावाबाहेरपर्यंत फिरत परत येत असताना त्यांना अभ्यानीं तवून गेलेली एक आमराई दिसली.

जमीनदार आवक्याने त्या सुंदर आमराईकडे पाहताच राहिले! त्यांची ही स्थिति पाहून त्यांचा विवाकर नावाचा दिवाण म्हणाला—“सरकार, मला असं वास्तं की आपण या बाजूला कधी फिरकासार नाहीत. जर म्हणजे ही आमराई तर आपलीच आहे!”

“ओहो, अश ह्येय?” असे म्हणून मान हलवत ज्वालाप्रसादनी विचारले—“हल्लीच्या दिवसात पट्टारेकरी असूनही बापातून पोल्या होतात, अन् इथे तर कोणीच दिसत नाही? पुन्हा इथे कोणी पट्टारेकरी का नेमका नाही?” त्यांना

दिवाणाच्या हलानर्तक्याचा रागच आला होता.

परंतु विवाकरने मोठ्या नम्रतेने म्हटले—“महाराज, पट्टारेकरी मी केव्हाच नेमला आहे. दामोदर नावाचा दगळा पट्टारेकरी आहे, तो फारच चांगला माणूस आहे.”

इतक्यांत हाताच्या ताननीत बसलेली एक म्हातारी दिसली, तिच्याकडे बोट दाखवत दिवाण जमीनदाराला पागू लागला—“ही म्हातारी बाई दामोदरची आई आहे. ही म्हातारी जोपर्यंत या राईत वावरत असेल तोपर्यंत कुणाची हिम्मत आहे की कोणी एका फळाला हात लावेन!”

जमीनदाराने मोठ्या विस्मयाने विचारले—“अरे, हा म्हातारीत तर स्वतः उदून सधं पहायचोही लागण नव्हो. अशा स्थितीत ही काय कामराईची राखण करणार

कपाळ? एकावा तोंड सध्या फिरलाच तर तर ही काय करीत त्याला?

यावर दिवाण म्हणाला—“सरकार! चोर-डाकू किंवा खोडकर भागसांना पळवून लावायला तर वेळी शरीरबळच उपयोगी पडतं, हावामंच माराचं लागतं असं नाही! तर कधी कधी ताबडोबा मारही अधिक प्रभावी ठरू शकतो. गावातसे लोक म्हणतात की ही म्हातारी बोसण्यात भाई चतुर अन् मोठी भांडकुळ आहे! तिने दगडाच्या शराने भनकाची चाकरगुडी उडवली आहे.

हे ऐकून जमीनदाराला बाणखोच आपर्प्य वाटले ते म्हणाले—“तर चला, आपण राईत घुसून बघि तोंडाचा प्रयत्न

करू अन् पाहू ही म्हातारी आपल्याला काय करते.”

नंतर जमीनदार व विवाण दोघेही आमराईत शिरून एका झाडाखाली बस राहिले. म्हातारीने ओळखणे की कोणी मनीस माणसं बागेत खुशली आहेत. ती हुल्लूपाय पाय ओवत त्यांच्याजवळ पोचली.

जमीनदार आपल्या जवळच्या एका झाडाचा बांबा तोडायच्या प्रयत्नात होते. तोच त्यांना तिथे वरपारी दीव मोठी वासरं दिसली. ज्वालाप्रसाद जरा दचकून तिथेच उभे राहिले, ते पुढे धरकूच शकले नाहीत. त्यांनी म्हातारीला विचारले—“आजोबाई, ही वासरं मारकुटी नाहीत ना?” तसें तर म्हातार्या माणसांची दृष्टि

जरा अधू असतेच आणि या म्हातारीने जमीनदारांशी पाहून बराच काळ कोटला होता, त्यामुळे ती त्यांना ओळखू शकली नाही. मोठ्या रागाने त्यांच्याकडे पहात तिने उत्तर दिले—“बुद्धी इथे का ओला बाहेर आहे मी बरोबर मोठखान आहे वासर शिगे मारतील की नाही हे मला काही माहीत नाही. पण इतकं मात्र नक्की माहीत आहे की ती फक्त आपल्याच जमिनीत बसतात. आपल्या नसलेल्या दुसऱ्या कुठल्या सोतांत ती कधीच शोध घालत नाहीत.”

म्हातारीच्या या व्यंग्यबरेल्या शब्दांनी जमीनदारांच्या मनावर चांगलेच कोरडे पोटले. ते झटकन दिशा बदलून आमराई बाहेर आसला निघाले. दिवाकर ही मोठ्या प्रसन्नतेने मान हलवून त्यांच्या पाठोपाठ निघाला.

म्हातारी त्यांच्याकडे थोडावेळ पहात तिथेच उभी राहिली आणि सव पुन्हा आवाजवळ जाऊन सरवलीत बसली.

आमराईतून बाहेर पडल्यावर दिवाण जमीनदाराला म्हणू लागला—“वाहिलंत ना सरकार? राज्याला खर्चाचा भार कसा पुरेसा होतो ते?” दिवाकरने बाळगे माल्य आहे हे दाखवण्यासाठी जमीनदाराने मान हलवून स्वीकृति दिली.

दोघेही आमराईतून बाहेर पडून पारल-बाटेसी पोचतात तोच गावातून परतत असणारा दामोदर समोरेला त्यांना बिसला. त्याने जवळ येऊन दोघांना प्रणाम केला.

ज्वालाभुक्षेने हिवाकरला विचारले—

“हाथ का आपला पहारेंकरी दामोदर?”

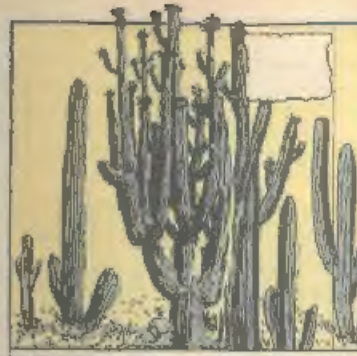
दिवाण उत्तरला—“हां, महाराज.”

जमीनदार दामोदरकडे प्रसन्नतेने पाहून मान हलवत म्हणाले—“अरे दामोदर, तुज्या हातातल्या काठीनेका तुझ्या आईच्या शब्दांचा मारच जास्त परिणामकारक असतो नर का! हे ने, हे रूपे माझ्यासारकं तुझ्या आईला दक्षिण म्हणून दे.” असे म्हणत निघातून दस्तगी नोट काढून त्यांनी दामोदरच्या हातावर ठेवली.

नैसर्गिक आश्चर्य :

उंच फड्या निवडुंग

फड्या निवडुंगच्या आदीत सर्वात उंच वाडू आठवारा भामोरो जालीचा एक निवडुंग आहे. हा निवडुंग २००० च्या उंचीचा असतो. १०००० च्या उंचीवरून राखतो. त्याने बराच जलजलवळ देता टव जाणे खरो. १००० उंचीत १०० इतके वाडी असते.

ज्वालाभुक्षेने विचारले—
ज्वालाभुक्षेच्या अशा हा
मारीविहायक काळजीत
ज्वालाभुक्षेच्या अकण्य
वाडे. नर ति. ति. दारीच्या
हा ज्वालाभुक्षेच्या निव-
डुंगच्या मारीवारी बागधी
एक जालामधी आहे.

जीव घेणारी कुत्र्याची छत्री (मश्रूम)

जगात कुत्र्याच्या शरीरानेच जीवणारी छत्री (मशरूम) ताराची एक प्रकारची कुत्र्याची छत्री अस्तित्वा विचारी असते. ती खाणारी कापरी कापरी बाहेर व्याधीता थडी पडताना.

